R 57

Acosta.

Aromatum Liber.

Plantin. 1582.

GAUDEO

CHRISTOPHORI A COSTA, MEDICI ET CHEIRVRGI

Aromatum & medicamentorum in Orientali India naſcentium LIBER:

PLVRIMVM lucis adferens iis quæ à Doctore GARCIA DE ORTA in hoc genere ſcripta ſunt.

CAROLI CLVSII ATREBATIS *opera ex Hiſpanico ſermone Latinus factus, in Epitomen contractus, & quibuſdam notis illuſtratus.*

ANTVERPIÆ
Ex officina Chriſtophori Plantini.
M. D. LXXXII.

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI AC DOMIno D. Wilhelmo Landgrauio Hassiæ, Comiti in Catzenelnbogen, Dietz, Zigenhain & Nidda, &c.

Carolus Clusius A.

PRODIIT in lucẽ ante bienniũ, Illustrissime Princeps, CHRISTOPHORI A COSTA Burgensis in Hispania Medici liber, aromatum & simplicium quorundam medicamentorum in India nascentium historiam complectẽs. Eum superiore anno in Britãnica mea peregrinatione amici cuiusdam opera nactus, non modò auidè percurri, sed vtilitatem etiam allaturum censui iis qui Hispanici sermonis ignari

 sunt,

ſunt, ſi latinum facerem. Quam ſanè prouinciam vt ſuſciperem, impulit me natura, quæ ſimilium rerum cognitione mirificè ſemper oblectata fuit.

VERVM, cùm totam hiſtoriam cum iis quæ GARCIAS AB ORTA multis antè annis in eo genere cōmentatus eſt, diligentiùs confero, pleraque ferè omnia ex illis deſumpta eſſe deprehendo. Quamobrem & inanem fore laborem, necnon lectori faſtidium pariturum exiſtimaui, ſi, quæ in Aromatum hiſtoria GARCIAE extāt, hîc retexerem.

SERIEM itaq; capitum immutans, quę admodum confuſa erat, & totum opus in Epitomen contrahēs, ea duntaxat latio donaui,

naui, quæ apud GARCIAM non extare, aut paulò aliter ab eo describi animaduerti.

ICONES præterea, quas ad viuum expressisse passim gloriatus, suis locis insperserat, reieci, quoniam planè ineptæ essent, & nihil minus, quàm legitimas stirpes referrēt: vti ex vnica Caryophyllorũ arboris effigie (quam idcirco intuli, vt cum legitima, GARCIAE adiecta, conferre liceat) quilibet iudicare poterit.

QVIBVSDAM insuper notis nonnulla capita illustraui, vt in hoc genere soleo, præsertim cùm quid simile, vel etiam diuersum apud alios Auctores legere memini, aut ipsa experientia didici.

TENVEM porrò hunc labo-

 rem

rem Illuſtriſsimā V. C. benignè ſuſcepturam certò ſtatuens, ipſius nomini cōſecrare non ſum veritus, cùm quòd βοτανικῷ ſtudio ſummoperè delectetur, tum vt aliquod ſaltem grati mei erga ipſam animi ſpecimen extaret, pro ſingulari illa qua me proximè Caſſellis excepit, humanitate, atque inſigni qua diſcedentē proſequutus eſt munificentia.

DEVM autē opt. max. oro, vt Illuſtriſſimę V. C. omnia proſpera elárgiri dignetur. Viennę Auſtrię Cal. Ian. M. D. LXXXII.

CHRI-

CHRISTOPHORVS A COSTA CHRISTIANO ET PRVDENTI LECTORI.

OMNES homines ſcire deſiderant, inquit Philoſophus principio Metaphyſices. Tanti apud me fuerunt ponderis ea verba, beneuole lector, vt, relicta patria, per varias regiones & prouincias, ſapientes & curioſos quærere inſtituerim, à quibus ſingulis diebus aliquid noui ediſcere poſſem: quẽadmodũ olim fecerunt multi prudentes viri, referente D. Hieronymo in Bibliorum præfatione ad Paulinum.

CVPIDVS itaque fructũ aliquem colligendi ex meis longis peregrinationibus, cura fuit, vt diuerſis in regionibus & prouinciis, plantarum, quas Deus ad humanam ſalutem creauit, varietatem obſeruarem.

PORRO in Orientali India, in D. Garciam de Orta, Medicum Luſitanum incidi, virum grauem, rari & excellentis ingenij, cuius laudes prætereo, quoniam tantæ ſunt, vt cùm multas enumeraſſe exiſtimarem, multò plures me ſubterfugerent.

SCRIPSIT is librum Luſitanico ſermone, cui titulum fecit *Colloquia de Simplicibus, Aromatibus, & Medicamentis In-*

diæ, tum de quibuſdam fructibus iſtic naſcentibus. Vt autem eo libro de variis medicamentis, plantis & aliis rebus humanæ ſaluti neceſſariis agit: nonnulla etiam vſibus humanis inutilia attingit, Dialogiſmorum natura ita poſtulante, vbi collocutores plerunque diuertere, & extra ſepta ferri conſueuêre. Sed & plurimi errores paſſim occurrunt, quos tametſi Auctoris exiſtimatio & laus ipſi tribuēdos minimè patiatur, ſed typographi & operarum (quæ in ciuitate Goa, vbi ille ſcripſit, non adeò cultæ & expolitę inueniūtur vt in his regionibus) potius negligentiæ: lectori tamē moleſtiā & tædiū pariunt. Aliud pręterea libro deeſt, quò minus omnibus numeris abſolutus cenſeatur, nimirū picturæ & plātarū de quibus agit effigies: quas grauioribus & maioris momenti, vt credibile eſt, rebus occupatus, inſerere nō potuit.

CETERVM noſtris hominibus eum librum multum profuturum exiſtimabam, ſi ad earum rerum quæ in eo bonæ continentur, notitiam perducerentur, ſubiectis ob eorū oculos exemplis & picturis: neminem autem id facilè præſtare poſſe, niſi qui eas ſuis oculis conſpexiſſet, & expertus eſſet. Itaque patriæ prodeſſe cupiens, & in meos proximos amore compulſus, eum laborem in me recipere, & ſingulas ſtirpes integras ad viuum exprimere conſtitui, multis aliis rebus additis, quas ipſe conſpexi, Doctor verò

de Or-

de Orta ob iam dictas causas non potuit.

NON me fugit quanto me periculo exponam, præsertim hoc sæculo, quo hominum nequitia plurimum imperat, & ea plerunque reprehendere solet quæ non intelligit. Sed id me consolatur, quòd plurimos sapientes viros eodem vado trãsiisse certũ sit: quos si eiusmodi metus deterruisset, multa hodie ignoraremus, quæ summa industria, ingenij felicitate, & diligentia, in bonarũ literarum cõmodum posteritati reliquerunt.

ET licet cum iis minimè sim cõparandus, meaq; audacia eo maior appareat, quòd de nonnullis erroribus agere instituã, qui inter Græcos, Arabes, & Latinos circa plantarũ & aromatũ cognitionẽ cõmissi sũt, partim eorũ negligẽtia, partim etiã quòd eorũ medicamentorũ natales cõspicere nõ potuerint, sed ex incertis aliorum relationibus dũtaxat exceperint: venia tamẽ non indignus cẽsebor, si de his quæ meis oculis cõspexi, certissima & verissima hoc libro cõprehendere coner.

VT verò hunc laborem susciperem, gloriæ cupido non me impulit, aut vt doctrinæ maior laus quàm mereor mihi tribueretur: sed vnicus mihi scopus fuit, vt tuis cõmodis sincerè inseruirem. Certò autẽ mihi persuadeo, etiãsi vtilitatẽ minus fortè laudes, boni tamen consulturũ diligentiã & laborẽ, neq; improbaturũ meum animũ, qui tam lõgis & variis peregrinationibus ea cõspicere volue-

rim, quæ alij ex ſolo auditu deſcripſerunt.

Nec inficias eo, quin hęc elegãtiore ſtilo tradi queant: verùm certã veritatẽ expolitis verbis longè præferendã eſſe cenſeo. Eam ob cauſam te rogo meam voluntatẽ, vti decet, excipias, neque operis exiguitate mouearis: nam licet moles exigua ſit, magna tamen in eo continentur. Quod ſi quædã occurrent, quæ tuo palato nõ arrideant, ea tanquã prudens omittito, & illud cogitato me tibi ſoli non ſcribere, totq; eſſe opiniones quot ſunt homines: namq; fieri poterit, vt quæ tibi ingrata erunt, alij probent. Id ſi effeceris, curabo vt aliũ maiorẽ librũ in mediũ proferam, reliquas herbas, ſtirpes, fructus, aues, animaliaque cum terreſtria tum aquatica, quæ in illis prouinciis, tum etiam in Perſide & Chinarũ regione inueniũtur, hactenus ad viuum non expreſſa, & de quibus parum admodum ſcriptũ eſt, cõplectentẽ: alia item obſeruatione digna, quæ tibi forſitã magis arridebunt.

Finem itaq; faciam, in omnibus doctorum virorũ & candidi lectoris cenſuræ me ſubiiciens, qui ea duntaxat quæ norunt, aut quæ decet reprehẽdere ſolent. Eos verò qui inuidiæ ſtimulis agitati contrarium facient, obſecro, vt ſumpto calamo primùm aliquid ſcribant quod in lucem proferant: tum demum enim intelligent, quanto facilius ſit carpere, quàm bene ſcribere quod omnium oculis exponendum eſt. Vale.

CHRI-

CHRISTOPHORI ACOSTA Aromatum liber.

DE ALOE.

OLIORVM *Aloës vſus familiaris admodum eſt ad aluum purgandam in prouincia Malabar; exhibenturq́ ſine metu non modò pueris, ſed etiam grauidis mulieribus in hunc modum:* Foliorum Aloës vſus. Malabar prouincia.

FOLIORVM *vncias tres in fruſta ſecant, & additis duabus drachmis craßioris ſalis, lento mitiq́ igne coquuntur donec feruere incipiant, colantur, colaturæ additur ſacchari vncia vna, totaq́ nocte ſub dio relinquitur; poſtridie manè circiter ſextam propinant frigidam iſtam aquam ei quem purgare volunt, ſomnoq́ abſtinere iubent, deambulationem verò per cubiculum permittunt, vt celerius medicamentum operetur: tribus deinde horis ab aqua hauſta, quatuor vncias iuſculi gallinacei cum aliquot granis Maſticis exhibent: poſt horam edit & bibit vinum dilutum. Porrò augetur vel minuitur doſis foliorum & colaturæ pro eorum qui id medicamentum ſumpturi ſunt natura & viribus: neq́ minus familiaris eſt hæc purgandi ratio (præſertim delicatulis) quàm Manna aut Cannæ fiſtulæ recens pulpa; & quod magis mirum eſt, reliqua officinarum medicamenta præ iſto reſpuunt.* Foliorũ Aloës confectio ac doſis. Et eã ſumẽdi ratio.

CETERVM *eodem ordine, quo nos in Europa, Indici Medici purgantia medicamenta exhibere ſolent, ſiue ſolidioris, ſiue liquidioris ſint ſubſtantiæ, videlicet ipſa aurora, &*

ra, & deinde quinq; horis ab esu, potu, & somno abstinent. Quo tempore si non purgabitur æger, ex Auicennæ præcepto Masticheś drachmas duas stillatitia rosarum aqua dissolutas ad roborandum ventriculum dant, aluumq; inungunt bubulo felle, lineosq; pannos felle madentes ventri imponũt, ad proritandam expultricem facultatem, si necesse sit. Si verò bene purgabitur, post quinque illas horas à sumpto medicamento, tres vncias iusculi gallinacei tepidi exhibent, præterea nihil; deindè vt aliquantulum dormiat permittũt, & paululum aquæ rosaceæ bibat: etenim à somno subsequi solet commoda purgatio, atque plurimum roborari asserũt facultates naturales, iusculo illo, somno, & aqua rosacea. Nam si liberalior permitteretur pastus, naturalis facultas in eo concoquendo occuparetur, tardioremq; purgationem moliretur.

4. Primi.

Quę possunt id medicamentum etiam iuuare.

HIC est vsitatior medicandi modus inter eruditiores Medicos earum Prouinciarum, qui rationi maximè consentaneus est: etenim fel foris adhibitum solutiuum est, irritando expultricem facultatem. Carnium verò esus non concessus fulcitur auctoritate Auicennæ.

223. tract. 2. cap. 23.

DE OPIO.

Opij vsus, vbi & cuinã rei commodus.

VVLGATISSIMVS est apud Aphricanos & Asiaticos Opij vsus: & eius esui ita assueuerunt, vt etiam abstinere eo nequeant sine manifesto vitæ discrimine. Id ipsa experientia comperi dum Indico mari in Lusitaniam redirem. Etenim eadẽ naui vehebantur captiui Turcus quidam natus in Aden, & alij quidam cum Turci, tum Persæ & Arabes, qui clam aliquantulum Opij secum detulerant, quo propter penuriam veluti medicamento vsi erant. Eo absumpto, Turcus ille Adensis ad me, Heus tu, inquit, quandoquidem curandorum ægrorum in hac naui prouincia tibi data est, certò scias, nisi mihi & meis sodalibus Opium

præbueris,

præbueris, biduũ nos non superuicturos. Cùm verò negarem Opium me habere, respondit: Illud ergo esto vnicum remedium, quo nos, qui Opij esui assueuimus, liberari queamus, si singulis diebus manè vnicuique puri vini haustum propines, licet nobis admodum arduum sit & tædiosum, quòd nostræ legi aduersetur: sed quoniam nostra salus ex eo dependeat, necessariò ferendum est. Ex illius itaque præscripto vinum omnibus dedi, liberatiq́ sunt, & intra mensis spacium, vinum amplius gustare noluerũt, nec illis obfuit Opij defectus, cuius vsus iam in desuetudinem abierat: imò cùm illis deinde & vinum & etiam Opium dare vellem, neutrum cupiuerunt.

DE LACCA.

LACCAM verò in puluerem redigere solent eius regionis incolæ, deinde colliquare admiscereq́ quem cupiunt colorem, rubrum, viridem, nigrum, luteúmve; postea vel in bacillos tenues conformant, quales sunt qui in Hispanias adferuntur ad obsignandas literas, vel in maiores & crassiores, ad vsus mechanicos. Nam qui torno lecticas, sedes, vel alia quæuis ex ligno cõficiunt, si colore inficere cupiunt, solent ea in torno versare, craßioresq́ bacillos Laccæ admouere, qua celeri illo motu liquescente ligna elegantẽ Laccæ colorem recipiunt multis annis durabilem. Laccæ conficiendæ ratio. Et eius vtilitas.

AVRI fabri autem & argenti fabri vasa sua vacua (vt firmiora, elegantioraq́ reddant) Laccæ puluere implere solent, eaq́ deinde igni admouere vt Lacca liquescat, postremò refrigerari sponte sinunt, vel aquæ immergunt.

CETERVM adulteratur interdum resina & cera: sed adulteriũ facilè deprehenditur ex odore & mollitie si frangatur aut vratur. Quomodo adulteretur.

PORRO Laccam non esse Dioscoridis Caucamum, vt Serapio arbitratur, Amatus Lusitanus Commentariis in primum Lacca nõ est Dioscoridis Caucamum

primum librum Diosc. enarrat. 23. probè annotauit, vbi duo Laccæ genera describit his verbis.

Caucamum à Lacca dignoscendi ratio.

QVICVMQVE *Caucamum Laccam esse putarunt, mirè errare deprehenduntur: cùm Caucamū gummi odoriferū sit, Lacca verò siue commansa, siue suffimentis expetita inodora percipiatur: quam hodie Lusitani ex India adferūt rubram, translucidam, tincturis præcipuè deseruientem (& ex ea Officinæ compositionem quandam præparant, Dialaccam appellatam) quæ vt certò scimus, non gummi, aut arboris plantæve alicuius gutta est, sed potius formicarum alatarum stercus fauagóve, velut cera apum, &c. Et paulò pòst:*

Dialacca.

Lacca artificialis

Et eius vsus.

EST *verò alia Lacca artificialis, quam infectores pannorum vendunt, quæ ex fæce Brasilij, Verzinij dictæ & cocci resultat: quam pictores pro conficiendo colore rubro obscuro maximè vtuntur. Hāc verò Serapio ineptè admodum cum prima confundit Lacca: vnde hodie multi impudentißimo errore, Serapionis authoritate seducti, eam in compositione Dialaccæ miscent.*

DE CAPHVRA.

Tabellæ ex Caphuræ ligno confectæ.

HABVI *tenues admodum fritilli tabellas, cum pyxide qua adseruabantur, ex Caphuræ ligno confectas, vti ex odore facilè deprehēdi poterat: nunquam tamen Camphoram exsudabant, at si manibus tractarentur, solummodo Camphoræ odor in eis maior spirabat.*

Caphura de Burneo preciosior Chinensi.

Cate.

Bar.

PORRO *Caphura de Burneo cùm multò pluris æstimetur, præstantiorq́ue sit Chinensi; per Cates (est verò Cate pōderis genus viginti vncias pendens) vēditur, Chinēsis autem per Bares, estq́ue Bar pondus circiter sexies cētenas libras pendens. Valet etenim eius quæ ex Burneo aduehitur libra vna, quantum Chinensis centenæ libræ.*

Rex China.

CVM *itaque illius tam vile sit pretium, planè explodenda eorum est opinio, qui illam à Rege Chinarum adul-*

terari arbitrantur, quandoquidem vnus sit ex potentißimis totius orbis Regibus: de quo eiusq́ prouinciis si quis sermonem instituere cuperet, magnum volumen conscribat oporteret. Nam si Regni amplitudinem, incolarum frequentiam, politiæ & gubernationis excellentiam, & diuitias spectes; nullum aliud in vniuerso orbe est Imperium quod cum Chinensi comparari poßit. Et haud scio an quispiam tam confidentis sit ingenij, vt eorum quæ istic excellentia, & perpetua memoria digna sunt, historiam conscribere adgredi audeat, cùm omnia longè famam relationemq́ omnem superent. Si quis tamen partem infinitatis eorum quæ in China obseruāda sunt, scire cupit; legat librum quem de ea conscripsit Reuerendus pater Gaspar de Cruce Dominicani ordinis monachus.

rum potentissimus.

Et regni pręstantia.

Gaspar de Cruce Chinensis historiæ auctor.

V*T verò è multis mercibus quæ ex Chinarum regione aduehuntur paucas perstringam, sunt argentea vasa diuersi generis summa arte & diligentia elaborata, omnis præterea domestica supellex, vti lecticæ, spondæ seu lectuli ad recumbendum ex argento sculpto & diligenter elaborato: maxima quantitas sericei fili, sericeorumq́ pannorum, plurimum aurum, moschus, vniones, argentum viuum, æs, minium, murrhina vasa plurima, quorum nōnulla duplo æstimantur argenti pondere, & pleraque alia cùm ad humanos vsus necessaria, tum ad luxum & ornatum. Ego sanè inde habui binas thecas ex solido argento cum omnibus instrumētis chirurgicis maioribus & minoribus, vt sunt cauteria, specilla, malleoli, &c. ex argēto confecta & exornata summo artificio, vt nullus argēti faber non miraretur.*

Merces quæ ex Chinarū regione aduehuntur.

DE MANNA.

PRÆTER *ea Mannæ genera quæ à doctißimo ab Orta descripta sunt, aliud in Ormus venale conspicitur, quod in varias Indiæ prouincias defertur, quódque glebis paulò*

Mannæ genus in Ormus venale.

Et eius facultates.

paulò maioribus constat quàm Calabrina, neque ita candicat; id valēter purgat, & quoniam magis solutiuum est reliquis generibus, minorisq́ est pretij, vulgus præfert, eóque plurimum vtitur. Diligentissimè autem ab humiditate conseruari debet, alioqui facilè corrumpitur. Compositum autem esse medicamentum, sic deprehendi.

Eius conseruandi ratio.

Cochin ciuitas.

MVLTVM eo vtebatur Medicus quidam Brachmanes meus familiaris, degens in ciuitate Cochin, atque summè à bonitate commendabat, negans pretij vilitatem imminuere eius præstantiam; viloris ideò pretij æstimari, quoniam maior quàm reliquorum generum illius inueniretur quantitas: Cùm verò compositum aliquid mihi videretur, suspicari cœpi eum id in suis ædibus conficere: semel enim resciueram omnino Manna eum carere, paulò verò antè mihi dixerat ex Ormus ad ipsum aduehi, paucis tamen interiectis diebus maximam illius recentis mihi ostenderat quantitatē, cùm & hyems esset, nullæq́ naues vltro citroq́ nauigarent. Tandem bonus Brachmanes (accepta à me silentij fide, quòd in illis saltem prouinciis eum minimè proditurus essem) fassus est à se componi ea quam in Persia obseruarat, ratione, videlicet, Amylum candidum & purissimum, Mannam cuiuscumque generis, sed præsertim quæ Calabrinam æmulatur, Scammoneam & seminis genus Visa dictum, quod ex Bengala aduehitur, quódque Lathiridis grano simile est, (iniecto interdum polline radicis cuiusdam cādidæ lacticinæ, cui nomē Dante,) cū Sacchāro, pauxillaq́ aliqua odorata aqua permiscebat, soliq́ exponebat.

Eius mannæ compositio.

Dante.

Manna adulteratur.

MANNAM autem adulterari nihil mirum, quandoquidem & lapides Bezahares tanto artificio in Ormus & in vrbe Cochin prouinciæ Malabar, vbi Rex degit, adulterantur, vt legitimi appareant, fallantq́ etiam maximè expertos in iis dignoscendis, prima superficie, quæ nisi frangatur, vix à legitimis discerni queant.

DE

De Tabaxir.

INVENIVNTVR *interdum hæ arbores siue arundines vocatæ* Mambu *in quibus nascitur* Tabaxir *, tantæ amplitudinis & craßitiei vt ex ea cymbas faciant, quæ binos viros capere poßint, non quidem eas excauantes, sed relictis solùm duobus internodiis excidentes; Conscēdere verò solent similes cymbas bini Indi, iiq; nudi (nam nudos incedere in iis regionibus moris est) sedereq; singuli in eius extremitatibus, iunctis cruribus, tenentésq; singulis manibus remos trium aut quatuor palmorum longitudinis, quibus eas cymbas impellunt tāta dexteritate, vt etiam aduerso rapidoq; flumine summa celeritate nauigare poßint, quemadmodum meis oculis conspexi in flumine* Cranganor, *in quo plurimus est vsus cymbarum ex hac arundine confectarum, quoniam qui eis vehuntur securiores sese existimant à Crocodilis, quos illi* Caymanes *vocant, magno numero in eo flumine versari solitis. Nam cùm ij ferocißimi sint, sæpenumero in naues maiusculas & minusculas impetum facere solent, vt eos qui illis vehūtur apprehendant: Si enim aut in flumine aut in littore hominem, bouem, bubalum, aprum, porcum, aut quodcumque tandem aliud animal comprehendere poßint, illico deuorant. Indigenæ autem affirmant nunquam compertum esse, vt eos qui cymbis ex* Mambu *confectis vehuntur appetant, sed sæpenumerò conspectos esse natantes proximè illas, attamen eas præterire sine noxa.*

Tabaxir historia. Mambu. Eius vtilitas. Cranganor flumen. Crocodili. Caymanes.

De Elephante.

MINISTERIVM *præstant Elephanti non modò in conuehendis oneribus & bellicis tormentis è loco in locum cōmutandis, sed etiā in muniis aliis domesticis. Promuscide verò (qua veluti manu vtuntur) onera crasso firmoq; fune colligare solent: funem verò ore apprehendentes, eum sannis*

Elephantum ministerium & historia.

ſeu dentibus quos exertos habet, quoties opus eſt circumuoluunt, deinde onera ſublimia in aëre ferunt, aut trahunt, ſi nimium grauia ſint, tanta dexteritate & attentione, (præſertim ſi in continenantur res fragiles, & quæ effundi poßint) vt huiuſmodi res requirũt: nec, cùm ſemel iter confecerunt, viæ demonſtratore amplius opus habent, tanta ſunt memoria prædıti.

PLINIVS *lib. 1. multis locis plurima de Elephantis memoratu digna refert: at nos nõnulla hîc deſcribemus magis fide digna.*

Elephantes ſe mutuo intelligunt.

VVLGARIS *opinio eſt in prouincia Malabar Elephantos mutuò ſe intelligere. Loquutum autem aliquando in vrbe Cochin (quæ illius prouinciæ nobilis ciuitas eſt) publico teſtimonio conſtat hoc modo.*

Aliquando loquuntur.

ELEPHAS *quidam in littore maris vrbi vicino laborare ſolitus, iamq́ laboribus feſſus, domũ redire properabat, vt quieſceret: Præfectus verò illius vrbis orabat illum vt in labore pergeret, atque liburnicam quam iam commouere inceperat, in mare traduceret: renuẽtem Elephantum Præfectus denuò compellare, blandiſq́ verbis demulcere cœpit, id in ſuam gratiam faceret, ita enim decere, quandoquidem in ſeruitium eſſet Chriſtianißimi Regis Luſitaniæ: Elephantus hæc duo verba proferens,* hoo hoo *(quæ lingua Malabarica, vulgari & vſitata in ea prouincia è qua Elephas oriundus erat, ſignificant, volo volo,) ad liburnicam rediit, eamq́ in mare impulit.*

IDEM *cùm ipſius rector hora conſtituta cibum illi non præberet, de mora conqueſtus eſt: rector verò id accidiſſe aiebat, quòd lebes in quo cibum illi coquere ſolebat, pertuſus eſſet, proinde eum ad Cacabarium deferret reſarciendum: fert eum elephas: cacabarius negligentius reparat: rector elephantum obiurgat, eumq́ contumelioſis verbis afficit, atque ad cacabarium cum lebete remittit vt diligentius reſarciat:*

ciat: is verò de industria lebetem reparare simulans, rimam auget & elephanto reddit; qui lebetem promuscide sumens ad flumẽ defert & aqua implet, quam dum effluere conspicit, magis pertusum esse lebetem intelligit, & ante cacabarij ædes refert magno barritu intonans: concurrunt Regiorum negotiorum Præfectus & alij multi: cacabarius blandis verbis veniam ab elephanto petens lebetem probè reparat, eiq́; restituit: ille verò minimè ei fidens, in omniũ conspectu ad flumen redit, aquamq́; haurit; quam dum videt non effluere, lebetem ostendens adstantibus, quasi eos rei gestæ testes esse cuperet, ad rectorem suum refert.

NATVRA gratus est, beneficiorũq́; memor, nec cuiquam nocet nisi iniuria affectus, aut dum certo morbo corripitur quo veluti in furias agitur, quod singulis annis fieri solet: tum enim nemini parcunt elephanti sed obuiũ quemque proterunt. Elephanti beneficiorũ memores. Elephantorũ morbus.

ACCIDIT in vrbe Goa, in qua legati Regis Lusitaniæ qui regiam potestatem obtinent degere solent, vt vnus ex elephãtis qui istic ad Regis seruitia alũtur huiusmodi morbo correptus, vincula & catenas (nam solent ferreis catenis cõstringi & loco quodam concludi donec morbo liberentur) disrumperet, & per vrbem vagaretur; fugientibus verò omnibus, mancipium quoddam in vlnis filiolũ gestans in platea obuiam habuit, quod conspecto elephanto exterritum ad suas ædes celeri cursu cõfugit, quas vt aperiret filiolum humi ante ianuã exponit, moxq́; ædes ingressum ianuã occludit, præ metu filioli oblitum: elephas puerũ conspiciens, promuscide leniter subleuans, in proximum humile tectum, quod è regione istarum ædiũ erat, collocat, atque aspicit an puer istic sine dãno cõsistere queat, deinde furibundus vlterius progreditur: beneficij memorẽ, tametsi furẽs, sese ostendit hic elephas, qui puerum non necauit, sed agnouerit filiũ eius mulieris esse quæ eas ædes inhabitabat, quæq́; illi & Goa vrbs.

aliis domesticis elephantis quotiescumque istac transirent, panem aut fructus dare solita erat: nam huiusmodi cibos & alia edulia ante suas ædes venalia exponebat.

ALIVD *gratitudinis exemplum referam. In eiusdem vrbis foro vagabatur huiusmodi furiis correptus elephas: vir quidam æger effugere cupiens pronus cadit; elephas minimè ei nocens promuscide comprehendit, & in scamno quodam deponit. Aiebat hic vir, eodẽ loco, illi ipsi elephanto, antequam in morbum incideret, magnũ quendam fructum* Iaca *incolis appellatum (de quo nos inferius) sua manu præbuisse.*

Iaca fructus.

APVD *vrbem* Cochin *elephas quidam huiusmodi furiis agitatus in lacuna quadam hærebat, ad quam cùm fortè accessissent inopinanter nonnulli pueri, Elephante conspecto omnes diffugerunt præter vnum qui istic perstitit: eum accedit* Elephas *adblandiens quodammodo, & promuscide demulcens, leniter eum corripit, suoq; dorso imponit, & per lacunam expatiatur, deinde illum reponit quo apprehenderat loco veluti lætabundus. Cùm ea quæ ipsi accidissent puer narraret, multi viri eum comitati sunt: sed procul à lacuna remanentes, arbores conscenderunt, vt è tuto spectarent quid ageretur. Puerum propius accedentem elephas velut antè corripit dorsoq; imponit, & expatiatur. Id sæpius à puero est repetitum, donec blandis verbis (quemadmodum edoctus fuerat) elephantum denuò mansuetum redderet, & in vrbem pelliceret.*

ANTE *verò quàm huiusmodi ægritudine & amoris furore corripiantur* Elephanti, *eos sui rectores in agros deducere, atque istic validis firmisq; catenis ferreis constringere solent: furoris enim indicium agnoscũt ex quadã oleosa materia, quæ ex illorum auribus effluit. Medicantur autem huic ægritudini ipsorum rectores, grauiter illos obiurgando, & rationibus demonstrando (probè etenim audiunt & in-*

Morbi siue furoris indicium & remedium.

& intelligunt) vilis & degeneris esse animi ob amorem ita in furias agi: deinde certa quædam medicamenta illic vsitata adhibent. Maxima eorum castigatio est, grauibus verbis illos obiurgare; tametsi interdum anteriores pedes subleuare eos iubeant, plantasq; cum hamulis feriant, dicentes sese eos vti pueros castigare ob stultitiam.

GLORIÆ *auidi sunt elephãti, cuius causa interdum mira facinora præstare conspiciuntur. Nonne in littore vrbi Goa vicino quidam crepuit medius dum solus magnum æneum tormentum bellicum subleuare cupit? quoniam ipsius rector grauibus verbis obiurgasset & contumelia affecisset, ostendens illi duos iuniores elephantos aduentantes illius ænei tormenti tollendi gratia?* Gloriæ auidi.

CETERVM *vti beneficiorum sunt memores, & gloriæ auidi, non minus vindictæ cupidi esse deprehenduntur; quemadmodũ ea quæ in vrbe Cochin acciderunt documento esse queunt.* Vindictæ cupidi.

MILES *quidam Cocci siue Indicæ nucis putamine domesticum elephantum petiit, eumq; in fronte attigit: elephantus putamen colligit, & cùm eo tempore iniuriam vlcisci minimè posset, in os recondit, donec elapsis aliquot diebus militem in platea quadam deambulantem conspiceret, tum demum promuscide nucis putamen ore eximit, atque militi vicinior factus, in ipsum cõijcit, deinde abit, veluti lætus quòd iniuriam sibi illatam vltus esset.*

ALIVS *quidam miles in eadem vrbe Elephanto suum rectorẽ iniuria affecisse visus est, quòd ei in via minimè cedere voluisset: eam iniuriam vlcisci cupiẽtem rector vetuit. Post aliquot dies ministeria quædam in littore Mangate fluminis (quod vrbem Cochin alluit) absente suo rectore obiens, militem cum aliis quibusdam sermones conferentem conspicit, promuscide eum corripit; nec eorum qui ipsum rogabant vt militem dimitteret, voces moratus, aliquoties flumi-* Mangate flu.

flumine mersit, subinde eum in altum subleuans & aquam qua madebat defluere sinens: deinde cùm iniuriam suo rectori illatam probè vltus sibi visus esset, militem quo comprehenderat loco denuo in pedes sistit.

LONGE *plures similes historias veras hîc recensêre possem, quas breuitatis causa prætereo. Quibus verò ista non sufficiũt, legant quæ Aristoteles, Plinius, AElianus, Oppianus, & alij plerique Auctores de Elephantis scripserunt.*

DE CANELLA.

Canellæ historia.

CANELLÆ *arbor mali aureæ amplitudine est, nonnunquam maior, interdum minor, ramosa admodum, cuius teneriores rami recti sunt: folium Laurino simile, latius tamen, colore dilutiore, & minus siccũ, tribus neruis insignitum: flos candidus, odoris propemodum expers: fructus siluestris oleæ baccis par, virescens initio, deinde ruffescens, & vbi plenam maturitatẽ consequutus est, niger atque splendescens (quo tempore colligi debet) ossiculum intus continens siluestribus oliuis simile, similique carne præditus, ex qua extillat oleaginosus quidam liquor subuirescens, odore baccarum lauri, sapore acri cum pauxillo amarore coniuncto: præditus verò est hic fructus sessili parte paruo calyce, læuiore minúsque crispo quàm sint ilicis calyces. Harum arborum magna est frequẽtia in siluis prouinciæ Malabar: sed præstãtia & odore lõgè sunt inferiores iis quæ in Zeylan insula nascuntur.*

Canellæ liquor.

Et eius facultates.

STILLATITIVS *Canellæ liquor vitreis aut plũbeis organis extractus is præfertur, qui è viridi cortice, præsertim radicũ, minutim inciso eductus est: etenim nõ modò cor roborat & stomachi imbecillitatem, colíue dolores ex frigida causa prouenientes lenit: sed vrinam cit., & oris anhelitum commendat: vtilis est prætereà iecoris, splenis, cerebri & neruorum ægritudinibus, atque in syncope cardiacisq; affecti-*

affectibus confert: venenis resistit & virulentorum animalium morsibus; menses mouet, & vteri affectibus prodest, vomitiones cohibet, & appetentiam excitat: valet item ad spasmos, & comitiales morbos: atque vt summatim dicam, aperit, incidit, digerit, calefacit & corroborat.

ELICITVR *etiam liquor ex Canellæ floribus, sed longè minore quantitate, minúsque præstans superiore.*

DE SANTALO.

ODORATI *illius ligni genus in Malabar natũ Santalo albo persimile quo se in febribus indigenæ inungunt, &* Sambarane *appellant, non est Santalum, neque eius facultates obtinet: Medici tamen eius prouinciæ Santali speciem esse, & cõferre tenuioris fortunæ hominibus asserunt, commendantq; in Erysipelate, & inflammationibus: atque Santali rubri modo eo vtuntur.*

Sambarane. Santali species. Ad erysipelas & inflãmationes vtilis.

* Flaui Santali selectissimi librale fragmentum, mihi liberali munere dedit noster Hugo Morganus Londinẽsis Pharmacopola peritissimus 1581. Est verò id graue, solidum, nodosum, colore intus flauum, odore suaui cerebrum reficiens, & grato sapore palatum leniens.

Flaui Santali fragmẽtum.

DE BETELE.

BETELE *planta Piperis stirpi adeò similis est sarmentis, foliis, & nascendi modo, vt quando simul sunt satæ, vix è longinquo dignosci queant ab his qui plantarum istarum minus sunt periti: scãdit enim & amplectitur arbores iuxta quas sita est, Piperis modo: eius verò folium Piperis folio crassius est quidẽ, at magnitudine & neruis siue fibris prorsus simile.*

Betele historia.

DE MACI.

FIT *in insula Banda ex Maci oleum admodũ commen-*

Bãda insula. Oleum ex

Maci & eius vtilitas.

datum in neruorum affectibus & aliis frigidis morbis.

Ex nuce moschata liquor & vires.

E L I C I T V R *& ex nuce moschata trita, calefacta, & prælo expressa liquor admodũ suauis & vtilis in neruorum frigidis affectibus: thoracem etiam & pulmonẽ lenit, inde clariorem vocem reddit, impinguat & sperma auget.*

Varia nomenclatura.

A R A B E S *nucem ipsam* Iausiband, *&* Seygar *appellant: Macim verò* Bisbele, *&* Besbaca, *quod vocabulũ propriè nucis corticem significat. Persæ arborem* Drach *nuncupant, Turcæ* Agache: *Macis autem oleum Arabibus* Geusisami, *Persis* Geuzi erugaât, *Turcis* Geuziat *dicitur.*

Macis à Græcorum Macere differentia.

P O R R O *hunc Macim à Græcorum Macere plurimum differre minimè dubium est, si vtriusque historiam & facultates expendamus. De Macere autem proximo capite sumus acturi.*

* Vidi aliquando Vlysipponæ oleum de Maci ex India magnis fictilibus delatum, quod magno æstimabant, atque in ventriculi frigidis morbis plurimum commendabant. Id verò erat inspissatum & saponis gallici ferè modo in tabellas vnciam propemodum densas, tres verò latas, totidemque aut amplius longas efformatum, pingues, subflauas, odoratas. Vidi etiam hoc anno 1581. Londini apud M. Hugonem Morganum Pharmacopœum eruditum, & diligentissimum, eundemq; virum perhumanũ & optimum, eiusmodi oleum recens ex India delatum, cuius aliquot panes siue tabellas, oleum balsami è nouo orbe, oleũ de liquido Ambar, aliáque rariora quædam simplicia ipsius liberalitate cõsequutus sum.

D E M A C E R E.

Maceris historia.

Insula S. Crucis.

N A S C I T V R *quibusdam Orientalibus insulis, præsertim verò in prouincia Malabar, in insula S. Crucis regni Cochin, tum in ripis fluminis Mangate & apud Cranganor vasta quædam, & multis ramis prædita arbor Vlmo multò maior, cuius folia in longitudinem sex aut septem vncias longa sunt, duas lata, exteriore parte dilutius virentia interiore satura: Ea non alium florem, non alium fru-*

ctum

ctum habere creditur præter semen quoddam denarij magnitudine, tenue, cordis effigie, colore flauo, sapore verò amygdalæ, aut nuclei persicorum malorum, tenui & candida tunica tectum, quod vesica quadã ex tenuißimis duabus simul iunctis & transparentibus membranis constante includitur: ea autem vesica in medio folio nascitur aliis magnitudine non dißimili, sed cuspide obtusiore, & circa pediculum angustiore, colore medio inter rubrum & fuluum, inæquali, & multis fibris à pediculo ad extremitatem recta linea ductis, crispo & rugoso, haud absimilis illi quæ in Vlmo nascitur, paulo tamen latior & planior.

SVCCO *lacteo prædita est hæc arbor vti Morus, radicésque habet Ilici persimiles, magnas, crassas, in latum & profundum diffusas & cortice tectas crasso, aspero, scabro, duróque, cinereo foris colore, interius albo & lacteo succo prægnante dum recens est flauescente autem dum sicca est, & admodum adstringente: & licet succus ille cum adstrictione nonnihil mordicet; breui tamen euanescit hæc veluti insensibilis mordicatio. Arenosa & humida loca amat, & reliquas ferè plantas circumnascentes enecat.*

NOMEN *vulgare huius arboris apud Lusitanos est* Arbore de las camaras, & Arbore sancto, *hoc est, Arbor dysenteriæ, & Arbor sancta: ab indigenis Christianis* Arbore de sancto Thome, *id est arbor D. Thomæ, &* Macruyre: *à Medicis Brachmenis* Macre, *apud quos summo in precio est arboris cortex.* Nomenclatura varia.

RADICIS *cortice recenti trito, & cum oxygala seu lacte acido mixto omnis generis dysenterias & alui profluuia mirabili successu curant omnes Medici cùm Brachmenes tum Canarini & Malabarici. Aliqui huius corticis sicci & in puluerem redacti semunciam per noctẽ macerãt in quatuor vnciis seri lactis, cúmque bis in die propinãt manè & vesperi, deinde medicamento sumpto orizam sine sale &* Radicis cortex ad dysenterias & profluuia efficax.

 butyro

butyro coctam, atque pullos gallinaceos coctos, maceratos & tritos in orizæ decoctione statim ægro exhibent: interdum si necessitas vrgeat, opium admiscent roborandi medicamenti causa: solent verò etiam Arabes cuiuscunque generis alui profluuia opio nuce moschata admixta curare.

Ad vomitus compescendos.

HVIVS *item radicis vsus salutaris creditur ad vomitus compescendos, & ventriculum roborandum cum aqua Menthæ & mastices puluere.*

Ciuitas S. Crucis.

Macre.

ROGATVS *Brachmenes quidam medicus mihi familiaris, virq́ probus, boni iudicij & magnæ existimationis apud omnes ciuitatis S. Crucis regni Cochin incolas cùm gentiles tum Lusitanos, quòd illius fideli opera sæpius vsi essent, vt bona fide exponeret istius corticis quem* Macre *vocant facultates, in hæc verba respondit: Si vos Lusitani hunc corticem probè nossetis, multò pluris illum faceretis quàm Piper: Sed quoniam istic in Lusitania eius facultates ignoratis, idcirco contemnitis. Puluis quem in omnis generis alui profluuio ex oxygala propinare soleo, ex hoc cortice de quo percontaris cõflatus est. Eius magnã quantitatem tibi ostendere domi possem, quam in Bengala & Iapan sum missurus. Sitne vero inutile medicamentum, tu ipse qui illius effectus plerumque conspexisti, iudicare potes.*

Ioque.

HVNC *corticem etiã ostendi rhizotomo cuidã* Ioque *(genus quoddam hominum est circumforaneorum qui peregrinãdo pœnitentiã agere sese profitentur in illis regionibus) petiique vt quid esset (tametsi probè nossem) significaret: respondit ille, eum sequerer, cuius arboris cortex esset se demõstraturum, ostenditque arborem quam antè sciueram & addidit, Apud nostros homines appellatur* Cura santea macré nistusa garul, *hoc est, Macre ab Angelis ostensum hominibus ad ipsorũ salutem. Subiunxit insuper istius corticis apud ipsos vsum esse in compescendis vomitibus, aluiq́ profluuiis sistendis, plúsque pollere huius radicis portiun-*

culam

culam, quàm magnam quantitatem corticis Myrobalanorum aut Arecæ, eámque præstantiorem esse Coru Malabarico de quo proximè dicemus. Referebat præterea Macre fructum omnis generis lumbricos in humano corpore natos necare & expellere, & calculum in renibus frangere: tum etiam eos qui singulis diebus manè eo vterentur, liberos fore à calculo & à coli doloribus, nec inebriari posse.

MAGNA *disceptatio est inter Neotericos an Græci Macin & Arabes Macerem nouerint. Negari non potest quin multo plura medicamenta nunc nouerimus quàm veteres: inficiari etiam non possumus, pleraque illis cognita fuisse, de quibus dubitamus. Nam certissimum est, Græcis probè notum fuisse Macer de quo dubitamus, & quod plerique adhuc ignorant: nesciuisse autem Macin & nucem moschatã nobis adprimè nota, vt ex eorum scriptis constat.*

GALENVS *simplicium lib. septimo Macerẽ aduehi ait ex India, constare essentia pleraque frigida & terrestri, paucula verò frigida: conferre sua adstrictione aduersus dysenterias & cruentas excreationes.* Vnde Macer aduehitur Galeno.

DIOSCORIDES *verò lib. 1. cap. 94. Macer qui ex Barbaria aduehitur, est cortex flauescens, crassus, & gustu perquam adstringens, qui contra cruentas excreationes bibitur, dysenterias & alui fluxiones.* Vnde Macer aduehitur Dioscoridi.

QVÆ *facultates inueniuntur in cortice iam descriptæ arboris, non in Maci odorato nucis moschatæ operculo, quod calidum siccumq́; est in fine secundi gradus, aut initio tertij, tenuiúmque partium & leuissimi amaroris, pauculæq́; adstrictionis particeps: itaque certum est vtrumque loqui de cortice nostræ arboris, non de Maci quod illis ignotum fuit.*

ADMONVIT *me præterea medicus quidam Regis Cochin, ne dubitarem quin hic cortex Auicennæ Macer esset: magnæq́; inscitiæ esse de re tam aperta disceptare: hu-* Hic cortex Auicennæ Macer.

ius ete-

ius etenim Macre *facultates, eis, quas suo maceri veteres tribuunt, persimiles, facile id demonstrare.*

PLINIVS *etiam lib. 12. cap. 8. Macer, inquit, ex India aduehitur, cortex rubeus radicis magnæ, nomine arboris suæ.*

De locis natalibus Maceris Diosc. & Galeni disceptantium conciliatio.

MINIME *verò nos mouere debet quòd Dioscorides ex Barbaria Macerem aduehi asserat, quem Plinius & Galenus ex India deferri scribunt: idem enim illis accidisse potest in hoc medicamento, quod in Cinnamomo & Caßia, vt (quoniam ex peregrinis & longinquis regionibus ad eos adueherentur) eorum natales non fuerint probè cogniti.*

Indus flu.

In eo insula vel vrbs Barbaria nominе.

AIT *tamen Ptolemæus: Quædam in Indo fluuio insula vel vrbs sita est, quæ Barbaria dicitur, ex qua facilè cõportabatur Macer: vel quòd afferretur ex Arabia eo maris sinu qui à Barbaria insula Barbaricus appellatur. Cui suffragatur Strabo, Omnia, inquit, quæ in India proueniunt, ea scilicet parte, quæ ad Austrum vergit, similiter in Arabia nascuntur.*

Macis & Maceris differẽtia.

MACIS *& Maceris differentia Auicennæ probè fuit cognita, quippe qui Macim odoratæ nucis inuolucrum cap. 456. & Macerem radicis corticem cap. 694. sub titulo* Talisfar *descripsit.*

NON *ignota etiam fuit Serapioni, qui ex auctoritate Isach, Macim esse nucis odoratæ operimentum dixit, diuersum ab eo cuius Dioscorides meminit, quippe qui scriptum reliquerit, Macerem esse ligni corticem siue corium.*

Quî inter se differant.

LIQVET *itaque Macim & Macerem differre inter se qualitate, substantia, figura, planta & regione, quandoquidem Macer radicũ arboris cortex in Malabar nascitur: Macis verò nucis Moschatæ operimentum, in Banda, longißimè inter se dißitis. Tametsi Monachi qui in Mesuen cõmentarios scripserunt, asserãt non differre, suam negligentiam ista ratione prodentes.*

VVL-

VVLGARIS *admodum huius corticis Maceris est vsus in omnibus nosocomiis prouinciarū Chinæ, Iapan, Malacæ & Bengala, in dysenteriis, alui profluuiis, & sanguinis reiectionibus, cuius causa ex Malabar vsque petunt.* Corticis Maceris vtilitas.

De Corv.

IISDEM *locis, præter memoratam arborem, nascuntur duæ aliæ arbores plurimum inter se differentes, sed quæ iisdem facultatibus cum superiore sint præditæ.*

HARVM *prior (de qua hoc capite agemus) vocatur in Malabar* Curodapala, *&* Curo; *in Canarin* Coru: *à Brachmenis* Cura. Coru varia nomēclatura.

EST *verò hæc arbor pumilæ malo aureæ similis, cui etiam persimilia habet folia, sed quæ mediū neruum crassiorem habeāt, aliis octo aut nouem in latera excurrentibus: flos luteus est, odoris ferè expers: radicis cortex diluto viro præditus est læuis & tenuis, qui si frangatur aut vulneretur, multo lacteo succo manat, lentiore & magis viscido quàm qui ex superiore fluit, gustu insipido, amaritudinis tamen alicuius participe, frigidus & siccus, plus tamen siccitatis quàm frigiditatis possidens, in quo ordine Medici illius prouinciæ etiam constituunt.* Eius historia

HVIVS *virentis corticis succo licet admodum ingrato, plurimum vtuntur incolæ cùm gentiles tum Christiani ob admirādos quos præbet effectus in omni genere profluuij, cùm in lyenteria tum in diarrhoea & dysenteria è quacunque causa prognata. Lusitani tamen Medici methodum in eo exhibendo seruant. Vtuntur etiam eo sicco veluti priore: sed prioris cortex longè præstat. Distillant verò atque vtuntur in hunc modum.* Eius corticis facultates.

CORTICIS *in puluerem triti vncias octo; ammeos, apij, coriandri sicci, cumini nigri nonnihil tostorum & in puluerem redactorū singulorum drachmas tres, corticum* Corticis cōficiendi ratio.

Myro-

Myrobalanorum Cepulorũ drachmas ſeptem, butyri vaccini non ſaliti vncias duas, lactis acidi quantum ſatis eſt ad pulueres iſtos excipiendum ſumunt in diſtillatoriam ollam vitream (ſi delicatioribus paratur) aut vulgarem (vt maxima ex parte ſit) imponũt, & ſtillatitium liquorem eliciunt, cuius quatuor vel quinque vncias cum aquæ auellanæ Indicæ, vulgo Areca *nominatæ, aut aqua è pediculis roſarum vnciis duabus propinant alui profluuio laborantibus, (interdum, ſi neceſſitas vrgeat, trochiſcos de charabe vel de Lemnia terra admiſcent) ſemel in die, vel bis ſi opus ſit; illico autem poſt eius ſumptionem, orizam cum oxygala exhibere ſolent. Clyſteres etiam ex eo confecti præſertim ſub noctem iniiciuntur.*

Areca.

LICET *verò hic liquor admodum commendabilis ſit, longè tamen præſtantior eſt Maceris cortex viridis, licet multo ingratior, & ſumptu difficilior.*

Eius radicis facultates.

VTILIS *etiam hæc eſt radix ſeu cum Orizæ decocto ſumpta, ſiue inuncta aduerſus hæmorrhoides & ani ſciſſuras.*

Et foliorum vtilitas.

FOLIORVM *eius cum Tamarindorum foliis decoctorum vapore crura tumentia vtiliter fouentur: ipſo autem decocto madentes panni commodè in tympanite applicantur.*

DE PAVATE.

ALTERA *iſtarum ſtirpium, tertium videlicet genus earum quæ ad alui profluuia vtiles ſunt, vulgo in Malabar dicitur* Pauate, *à Brachmenis & Canarinis* Vaſaueli, *à Luſitanis* Arbol contra las eriſipolas, *hoc eſt, Arbor eryſipelas curans.*

Pauate. Vaſaueli. Arbor eryſipelas curãs.

FRVTEX *eſt non admodum ramoſus octo aut nouem pedũ altitudinis, cui rara ſunt folia, mali aureæ minoribus foliis ſimilia, excepta appendice qua carent, vtrimq; elegãti*

Eius deſcriptio.

virore prædita: flos exiguus, cãdidus, quatuor foliolis præditus, è cuius medio exit alba fibra cuſpide viridi inſignis, odore floris Periclymeni, cui procul aſpiciẽtibus perſimilis videtur; rotundum ſemen, lentiſcini magnitudine, ex viridi nigricans, & vbi maturuerit, nigrum. Caudex & rami cinerei ſunt coloris, radix alba & inſipida, cum nonnulla tamen amaritudine, odoris propemodum expers.

TAMETSI *vtilis ſit hæc planta aduerſus alui profluuia, quemadmodum ſuperiores duæ, cum illis tamen minimè comparari poteſt, quandoquidẽ imbecillior eſt: itaque qui ſuperiores nouit, ea haud quaquam vtetur in alui profluuiis, at in curando dumtaxat omnis generis eryſipelate, & eo præſertim quod è mera bile ortum eſt; etenim inſigni virtute aduerſus hunc morbum pollere deprehenſum eſt.* Eius vtilitas.

TERITVR *& maceratur huius plantæ truncus ſiue radix orizæ decocto (*Canje *vocant) aliquot horis quieſcere ſinitur vt aceſcat hæc aqua, eryſipelas deinde ea inungitur, bibendáque propinatur ſufficiente quãtitate bis in die, purgato prius ventriculo.* Canje.

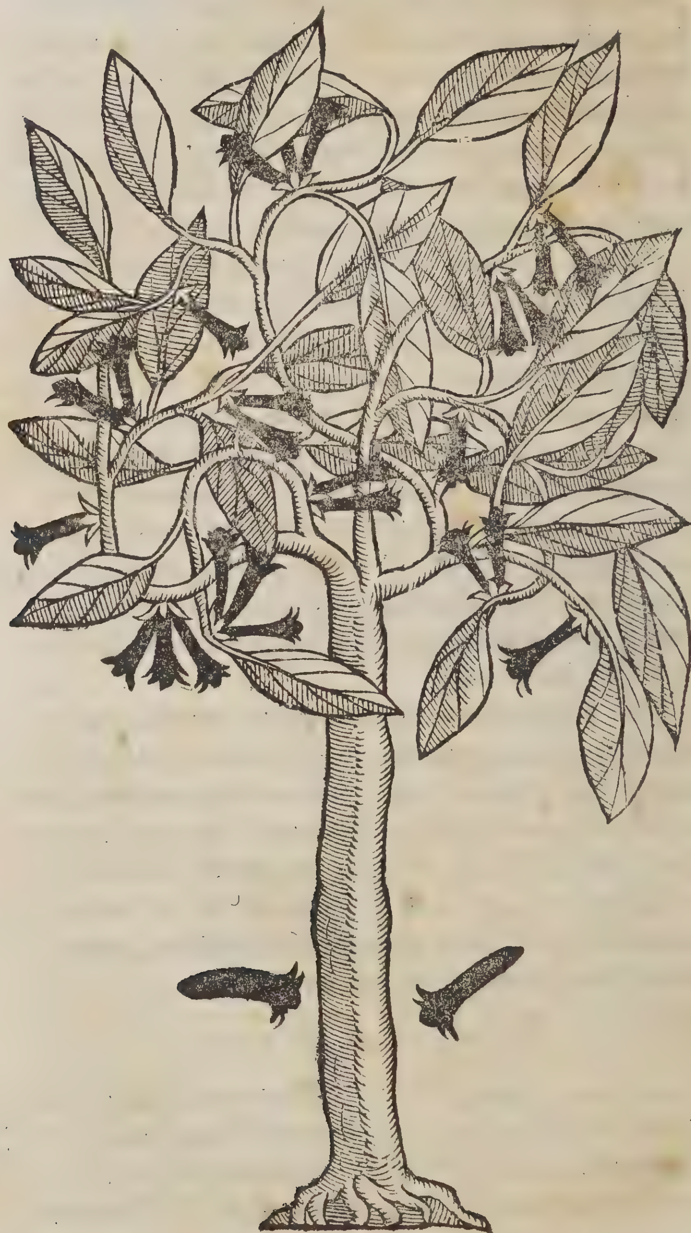
EADEM *ratione præbetur radix orizæ decocto macerata iis qui iecoris inflammatione laborant, & febrium ardoribus: addito autem ſucci foliorum Tamarindi momento vulnerum labia circumquaque inungi ſolent ad inflammationes prohibendas, & humorum defluxus cohibendos.*

QVONIAM *verò iis in prouinciis multò maiore quantitate hoc tertium genus quàm ſecundum* Coru *nuncupatum creſcit, incolæ eo vtuntur.*

DE CARYOPHYLLIS.

ARBOR *Caryophyllos proferẽs magnitudine & forma Lauri eſt, ſed ſuperiore parte magis ramoſa, minore & anguſtiore folio: copioſos fert flores, initio candidos, deinde virides, cùm nunc in fructum efformati ſunt; at vbi maturuerunt* Arboris Caryophyllos proferentis deſcriptio.

CARYOPHYL. ARBOR.

*tuerunt, rubros; qui deinde collecti & ficcati nigrum colorem contrahunt: nafcuntur ficus * modo fparfim per ramos ad foliorum bafim bini, terni aut quaterni fimul iuncti, vel vnicus interdum.*

DICITVR *Arabibus, Perfis & Turcis* Caranful, *ipfa arbor* Siger, *folium* Varaqua. Varia nomenclatura.

PAVLVS *AEgineta acres illos conftituit, calidos & ficcos ordine tertio: alij dumtaxat fecundo.*

VENTRICVLVM, *iecur & cor roborant, concoctionē iuuant, vrinas cient, aluum cohibent, oculis inftillati eorum aciem exacuunt, nubéfque extergunt: & quatuor drachmarū pōdere ex lacte fumpti venerē extimulant.* Eorū facultates.

* Caput de Caryophyllis Latio donare nō cōftitueram quandoquidem pleraque omnia ex Garciæ ab Orta hiftoria Aromatum (vti ferè reliqua, de quibus hic auctor hoc volumine agit) defumpta fint. Quoniam verò præter reliquorum auctorum, qui Caryophyllorum hiftoriam defcripferūt, fententiam, eos ex ramis inter folia, ficuū modo nafci afferit, ipfius verba lectori proponenda cenfui, vt animaduertere queat quàm parum fidei interdum huic auctori fit adhibendum, qui veritatis affertorem fe gloriatur, & plantas ad viuum expreffiffe afferit, cùm tamē ipfius icones nullius ftirpis viuam effigiem imitentur, præfertim earum quas hactenus nobis videre licuit. Caryophyllorum certè legitimam iconem in Aromatum Garcię hiftoria exhibui, ex ipfo ramo muria condito (quales multi Antuerpiam aduehi foliti erāt) à diligenti & perito pictore expreffam. Vidimus infuper hoc anno 1581 Caryophyllorū ramos dodrātales & pedales ficcos à FRANCISCO DRACKE nauclero Anglo (qui vniuerfum orbem circumnauigauit) ex Moluccis fuperiore Septembri delatos: fed omnes extrema parte fructus proferebant fuis feftucis aut bacillis inhærentes, eo quem in noftra icone exhibuimus modo. Eam tamen quā nofter Auctor expreffit, hoc etiam capite fubiicere libuit, vt ftudiofi vtramque conferant.

DE PIPERE.

PIPER *aliud domefticum, cuius vfus eft; aliud filueftre, quod ob amarorem negligitur.* Piperis duo genera.

Domestici historia.

DOMESTICI *planta sarmẽtosa est, scanditq́; hederæ modo, arboribus quas nancisci potest sese circumuoluendo: nodis per interualla prædita; ad quos folia nascũtur Betele foliis similia, parte interiore saturè virentia, exteriore dilutiora, cuspide mucronata, & gustu linguam vellicante. Horum foliorum alia aliis nigriora sunt: quæ dilutiora sunt fibrásque æqualiter nascentes habent, feminas censent (nam vtrumque sexum in foliis eiusdem plantæ constituunt) nigriora verò, inæqualibus fibris, mares. Ad singula internodia, vnde folia dependent, ex ipsa foliorum sede nascuntur vuæ, quarum maximè circiter quinquaginta grana obtinent, minores verò triginta. Radix pusilla est, & summa tellure fibras agit.*

Nigrum & album.

SVMMA *autem similitudo est plantarum quæ nigrum piper proferunt & album: albi tamen folia tenuiora & molliora videntur: eius etiam fructus magis aromaticus, melioriśq. saporis quàm nigri. Huius verò foliorũ nullus est*

Nigri foliorum vtilitas.

vsus apud eius regionis incolas: sed nigri piperis folia dumtaxat expetũtur in coli doloribus, aliiśq. omnibus alui ægritudinibus è frigida causa prouenientibus: ea oleo Cocci siue Nucis Indicæ prius inuncta, deinde calefacta supra aluum adhibentur magno effectu.

Eius serendi ratio.

PORRO *seritur Piperis planta hoc modo: sarmentum eius seu ramus iuxta prægrandem qualemcumque arborem aut palum defoditur, atque bubulum stercus & cineres cum aqua insperguntur: infra annum deinde fructifera est, quóque vetustior est plãta, eò feracior, quippe quæ ad ipsius arboris, cui maritata est, fastigium sese circumuoluendo scandere soleat.*

DE AVELLANA INDICA.

Auellanæ Indicæ historia.

ADMODVM *procera est hæc arbor rectáque, tenuis, rotunda, & fungosa materia: folia habet lõgiora latioraq́; quàm*

quàm Palma quæ Coccos seu Indicas nuces fert, ex summa arbore nascentia, inter quæ prodeunt tenues virgæ paruis floribus onustæ, albis & ferè inodoris, quæ deinde in fructum Areca *nuncupatum efformantur, nucis iuglandis magnitudine, minimè tamen rotundum, sed oblongum oui gallinacei exigui modo, exteriore cortice admodum virēte, dum recens est, &, vbi maturuit, admodum flauo, vt longè spectantibus veluti dactyli siue palmulæ maturæ appareant: materia molli & tomentosa constat hic cortex, continetq; inclusum fructum castaneæ grandioris magnitudine, altera parte similiter sessilem, candidum, durum, rubris venis plenum, quem incolæ edunt.* Areca.

E V M *adhuc virentē sub arena condere solent, vt melior gratiorq; esui fiat: vulgo autē edunt cum foliis* Betele: *confringunt etiam, solique exponūt & siccant, (tum* Checani *appellant) eóque plurimum vtuntur tum in cibo, tum in lotionibus adstringētibus: & cortice, seu inuolucro dentes repurgant.* Eius conseruandi ratio & vsus. Checani.

C V M *verò adeò fungosa huius arboris sit materia, frangitur difficulter: idcirco virga duorum digitorum crassitudine ex hac arbore parata Crocodilum cùm in aqua, tum in terra facilè retinere potest, si per eius fauces transmittatur (ea etenim ratione illos venari solēt) vt sæpe cōspexi.* Fractu difficilis. Virgæ ex hac arbore parātur ad Crocodilos venandos.

De Palma Indica.

P R Æ A L T A *est hæc arbor, & recta, nec admodum crassa, præsertim in fastigio: nam ab infimo ad summum paulatim gracilescit, & colore cinereo est: truncum à radicibus ad fastigiū vsque paruis quasi gradibus circumdant, qui ascēsuris scalarum vicem præbeant: flos castaneæ similis: fructus verò integer capite humano maior, forma oblongiore, triangulari, & colore viridi admodum diluto.* Palmæ Indicæ historia.

T A M E T S I Narel *huius arboris nucem vulgo ap-* Narel.

Varia nomenclatura. *pellent cùm Persæ tum Arabes, negant tamen Persæ legitimum esse nomen sed* Nargel *dicendum : ipsam arborem* Darach *Persæ vocãt, Arabes* Siger Indi ; *Turci autem arb rem* Agach, *fructum* Cox Indi : *Brachmenes arborem nuncupant* Maro , *nucem* Naralu.

Insulæ de Nalediua. Huius arboris vsus. E x *hac arbore ex insulis de* Nalediua *fabricantur naues, atque clauis, malis, velis, rudentibus aliisq; armamentis necessariis instruũtur: instructæ iam, mercibus ex eadem arbore conflatis onerantur, oleo, vino, aceto, saccharo nigro, fructibus aqua , & ardente aqua vulgo vocata. Ex eadem arbore extruũtur ædes cum suis tabulatis satis firmæ: atque eiusdem ramis, (quos* Ola *dicunt) contegunt imbricum vice; nam imbres cõmodè arcent. Ex iisdem ramis tecta comparant ad tegendas hieme naues , quæ in portum deductæ, remulco deinde in terram trahuntur.*

Ola.

Harum palmarum duo genera, & eorum vsus. Sura. Orraca. I S T A R V M *porro Palmarũ duo genera constituunt: Vnum etenim* Surae *cogendæ gratia deligunt , ea est veluti vinum mustum, quæ ignibus decocta in liquorẽ transit vino similem, incolis* Orraca *appellatum; Alterum fructuum gerendorum causa adseruant.*

Suræ colligendæ ratio. C O L L I G I T V R *verò* Sura *in hunc modum : Aliquem è ramis cerebro viciniorem præcidũt , duorum pedum longitudinem relinquẽtes, ad quem vascula ampla, oris tamen angusti, illis* Caloins *nuncupata, colligant : per hunc ramum præcisum exstillat arbor* Suram *iam memoratam, quã organis distillatoriis imposita , ignis vi aquam eliciunt ardentem; purior, illis* Fula *dicta , hoc est, flos, facilius igne incenditur quàm nostra aqua ardẽs, siue vinum adustum: alteræ* Orraca *nuncupata non item : sed huic puriorus aliquantulum admiscere solẽt.* E Sura *antequam ignibus decoquatur, soli exposita, fit acetũ satis interdum acre, tametsi neque mentha , neque cortex arboris Myrobalani iniiciantur, quæ medicamenta plerumq; admisceri solent vt*

Caloins.

Fula.

acetum

acetum acrius reddant. Exempto primo vase Suræ,*exstillat alia,quæ ignis vel solis caloribus inspissata, Saccharũ fit incolis* Iagra *appellatum: præstantior censetur,quæ in Nalediua colligitur, quàm quæ in Malabar.* Iagra.

FRVCTVS *recẽs sub primo illo crasso viridíque operimento,alio cortice nigro præditus est, medullam tegente, qui recens antequam nigrum colorem contrahat, tener & candicans est, editurq́ cum sale,vel sine sale,vel cum aceto & pipere interdum, atque gustu est* Cinaræ *: cùm verò iam nonnihil indurari cœpit,* Cardui *caput sapit.Medulla cortici adhærens tenera & dulcis est, continetq́ multam aquam limpidam,suauem, nec fastidium aut nauseam sua dulcedine parientem quæ vulgo in solis ardoribus bibitur. Frequens est huius aquæ sub dio refrigeratæ, atque etiam* Iagræ *vsus aduersus iecoris renumq́ nimios calores, purulentæq́ materiæ per virgã excretionem: refrigeratur verò hæc aqua in sua nuce viridi* Laña *appellata; diu cõseruatur, nam toto anno inueniũtur istæ nuces virides, quarum nonnullæ interdũ tres aut quatuor libras siue pintas aquæ continent.* Quis eius fructus. Huius aquæ & Iagræ vsus & historia.

POSTQVAM *iã indurata est hæc nux, durioremq́ medullam contraxit, remanet in concauitate limpida quidem aqua,at non adeò dulcis vt prior: nucem tum vocant Malabares* Eleui.*In annotinis nucibus mutatur hæc aqua in rotundam quandam substantiam mali instar,cãdidam, spongiosam,& leuem,sapore dulci.* Eius nux. Eleui.

MEDVLLA *nucis recentis tenera alba & dulcis, sola editur ab incolis aut cũ* Iagre,*hoc est,Sacchara è* Sura *confecto,vel cum* Auela,*pulmento ex Oriza in aqua cocta, deinde trita & probè sole exsiccata : editur item cum piscis quodam genere siccato ex insulis de Nalediua aduecto,simili fere bubulis carnibus fumo induratis,* Comalamasa *appellant,bonumq́ condimentum est ad bibendi appeten-* Eius nucis esus & commoditas. Auela. Comalamasa.

tiam prouocandam. Ea verò mixtura non modò incolis in vſu eſt, ſed ab ipſis etiã Luſitanis expetitur. Ex eadem medulla lac conficitur Amygdalino ſimile, ad edulia paranda vtile.

Copra. SOLIBVS *exſiccata hæc medulla vocatur* Copra, *ſuauis eſt, reconditur, illiſq; perinde in vſu eſt, atque noſtris Europæis caſtaneæ ſiccæ.*

Huius nucis vſus. VVLGO *creditur, & experientia comprobatum eſt, frequentiorem huius nucis vſum, lumbricos generare: cui morbo totius prouinciæ Malabar incolæ admodum obnoxij ſunt.*

Malabares lumbricis obnoxij.

Corticis vtilitas. EXTERNO *illo primóque cortice ſiue operimento craſſo, foris læui, intus verò tomentoſo dum reſiccatus eſt, fiunt rudẽtes & alij funes nautici, vti in Hiſpaniis ex ſparto. Tomentum illud Malabares* Cayro *vocant, magni apud eos vſus, nam quoniã aqua marina non corrumpitur, ſtipãtur eo omnis generis naues: itaque illis populis vſum præbet lanæ, xyli, ſtuparum, lini, & ſparti.*

Cayro.

Xareta. E *ſecundo nigróque & duro cortice, qui à noſtris* Coco *dicitur, ab incolis verò* Xareta, *fiunt ſcutellæ & alia vaſa potoria in tenuiorum vſum. Fiunt etiã ex eo vſtulato carbones auri fabris vtiles, qui in iis prouinciis periti & induſtrij, nec admodũ ſumptuoſi reperiuntur. Solent enim ſuum opificium proclamantes compita circuire, ſecum deferentes vrceolum, malleolum, & duo cæla, cannæq; tubulum palmari longitudine manu tenentes quo focum incendunt. Ii in ædes admiſſi, vaſa ex auro & argento conficiunt, pro eorum qui ipſos euocarunt arbitrio.*

Huius palmæ foliorũ vſus. FIVNT *ex huius Palmæ foliis petaſi maiores & minores ad Solis ardores & imbres arcendos idonei: texuntur etiam ſtoreæ, & alia pleraque.*

Coccus de Nalediua. COCCVS *porrò de* Naledina *cognominatus adeò commendatur ab ipſis incolis, & à Malabarenſibus, non modò à*

plebe

plebe, sed à Regibus & Principibus viris, vt in omni fere morborum genere ad eum confugiant tanquam ad sacram anchoram. Fiunt in eam gratiam ex illo pocula quæ auro vel argento excipiuntur, & in nauiũ triremiumq́; figuram efformantur, ad aquam bibendam, in quam ex catenula medullæ ipsius Cocci *fragmentum pendere sinunt: sibíque certo persuadent, illis, qui aquam ex similibus poculis hauriunt, nullum venenum nocere posse, futurosq́; immunes à multis morbis, in quos memini multos incidere, qui ex iis poculis bibere soliti erant. Et licet omnem diligentiam adhibuerim, nunquam tamen obseruare potui, similia pocula aliquẽ ex morbis curare, ad quos vtilia esse creduntur: potius igitur arbitror tantam laudem obtinuisse à vulgi opinione.* Nonnulli *ex huiusmodi vasculis bibere soliti, mihi affirmarunt sese experientia didicisse iecur incendi, renes noxam contrahere, & calculum generari: nihilominus tamen magnum est eorum pretium, longéque pluris æstimãtur ijs locis vbi inueniuntur, quàm aliis procul inde dissitis: nam interdum eiusmodi nuces nudæ, neque auro aut argento exornatæ quinquaginta aut amplius aureis nummis æstimantur.* Mirę eius facultates vulgo creditæ.

NIGRIOR *autem, nitidior, longior, maiorq́; est hic* Coccus *quàm aliæ nuces* Cocci *communis.* Quĩ differat à Cocco cõmuni.

DE MYROBALANIS.

MYROBALANORVM *quinque sunt genera diuersis arboribus & regionibus nascentia.* Myrobalanorũ quinque genera.

CITRINA *quæ à Medicis* Aritiqui, *à plebe autem* Arare *nuncupãtur, nascuntur arbore mediocris magnitudinis, multis ramis & in ordinem digestis, prædita; foliis Sorbi.* Citrina Aritiqui.

EMBLICA *illis* Anuale *dicta folia minutim incisa, filici ferè similia, sed paulò crassiora habent.* Emblica Anuale.

Indica. Rezanuale. INDICORVM, *quæ ab incolis* Rezanuale *appellantur, folia, salicis foliis sunt similia.*

Bellerica. Gotin. BELLERICA *rotunda sunt, incolísque* Gotin *dicuntur, & folia obtinēt Laurinis similia, minora tamen & tenuiora. Inueniuntur hæc quatuor genera per totam prouinciam Malabar, Dabul, Cambaya, & Batecala, ea sunt quæ in Europam deuehuntur, sicca & condita.*

Chepula. Aretca. CHEPVLORVM, *quæ illis* Aretca *appellantur, arborem non conspexi, sed eius folia Persicæ foliis esse similia referunt, & arborem eiusdem cum aliis esse magnitudinis: sunt verò omnium arbores Pruni magnitudine, sed pluribus ramis magísque in orbem digestis, prædita.*

DE TAMARINDIS.

Tamarindorū historia. SVNT *Tamarindi fructus elegātis & aspectu pulchræ arboris, Castaneæ aut Ceratiorū arboris magnitudine, multis ramis prædita, & foliis latā vmbrā præbētibus, materie solida admodū: folia filicis feminæ (quā Hispani* Helecho, *Cantabri* Aristora *appellāt) foliis persimilia, dilutè virētia, valde elegātia, gustu acido, gratóque, è quibus condimentū fit* (Salsam *vocant) perinde atque è petroselino: flores candidi, Aureæ mali floribus admodum similes forma exteriore, & odore: attamē octonis foliis cōstant, quorū quatuor interiora alba sunt & crassiora velut Mali aureæ florum folia, quatuor verò exteriora tenuiora, & bina ex his eleganti neruo radiata: è medio flore quatuor enascuntur stamina corniculorum modo inflexa, candida & tenuia. Fructus admodum similis est Ceratiis * foris virescens initio, deinde per siccitatem cinereus, continens ossicula rotunda Cassiæ solutiuæ modo aut paruis Lupinis similia, dura admodum, & colore nitido terreo, haud quaquam flauo, quemadmodum nonnulli referunt: his non vtimur, sed sola pulpa quæ nonnihil lenta & viscida est, iucunda tamen aciditate grata,*

Helecho. Aristora. Salsa.

tametsi

tametsi nonnulli indigenæ asserant oßicula aßata & in pollinem redacta ex oxygala in alui profluuiis vtiliter exhiberi: facile auellitur hic fructus, & etiam sponte decidit. Folia *sub noctem sese contrahunt, suúmque fructum amplecti solent, qui si desit, sua virgulta & ramos complectuntur: summa verò aurora sese explicare incipiunt grato spectaculo: hæc trita partibus erysipelate infectis imponunt, atque etiam circa phlegmonas ad arcẽdum qui influit humorem: iisdem cum sale Ormuziano phlegmonas resoluũt, & cum cineribus ex Cambaya pituitosos & melãcholicos tumores.* Foliorum facultates.

VOCATVR *hic fructus in Canarin* Chincha, *oßicula verò* Chincharo, *in Malabar* Puli, *& in Guzarate* Ambili: *Arabes, Persæ, Turci* Tamarindi *vocant; oßicula* Abes, *arborem* Siger Tamarindi. Varia nomenclatura

PRÆFERVNTVR *qui in locis montanis iisque Septentrioni obuersis nascuntur: vsu verò compertum est, huius arboris vmbram sub ea dormientibus non minus noxiam esse, quàm arboris iuglandis.* Huius arboris vmbra noxia.

* Tamarindorum fructus descriptio verior apud Garciam conspicitur: cuius legitimam effigiem pete ex doctissimis Lobelij obseruationibus, vnà cum ipsius arboris semine recens natæ rudimento.

DE CASSIA SOLVTIVA.

MVLTA *Caßia solutiua nascitur in Cayro, & plerisque aliis prouinciis tum Orientalis tum Occiduæ Indiæ. Præfertur tamen quæ ex Orientali delata est, quæq; locis ad Septentrionem magis vergentibus nascitur.* Caßiæ solutiuæ natales & historia.

AMYGDALÆ *magnitudinẽ æquat, foliis mali Persici similibus est, nõnunquam angustioribus, locis præsertim siccioribus nata, floribus luteolis aut flauis, non ingrati odoris: quibus deciduis succedunt siliquæ oblongæ, eleganti virore præditæ dum recentes sunt, & quæ maturitate nigredinem breui consequuntur.*

TANTA *est eius frequentia in Cambaya, vnde præstantißimam aduehunt, vt vnius Candil(quingentarum & viginti duarum librarum pondus hoc est) pretium non æstimetur pluris quàm nummo aureo, qui trecentos & sexaginta marauedis(æreos obolos Hispanicos) valent.*

Candil.

IN MONTIBVS *verò Cranganor, & per vniuersam prouinciam Malabar(quando eius maximum pretium) singulæ libræ viginti marauedis redimi possunt, hoc est, paulò pluris quàm dimidio regali Castellano, siue Batzio Germanico.*

Varia nomenclatura

GENTILES *Canarini fructum* Hasanguia *&* Bauasenga, *quemadmodum & prouinciæ Decan incolæ, & Brachmenes, arborem* Bahoo, *&* Baua *vocant: Guzaratenses* Gramala: *Malabarenses* Condaca: *Arabes, Persæ, & Turcæ* Hiarxamber: *asserebat tamen mihi Cogecela peritus medicus Persa illud vocabulum esse merè Persicum, & legitimum Arabicum esse* Gasatfalus.

Eius vsus.

FORIS *illinitur medulla erysipelate tentatis & inflammationibus. Inualuit vsus tota India exhibendi delicatulis mulieribus & pueris caßiam solutiuam adhuc virētem sacchare conditam, ad vnciam vnam bono successu: sumitur verò dum adhuc recens est & valde tenera, priusquā cortex induretur, maceratur primùm in frigida aqua, antequam cum sacchare coquatur. Moderatè & sine molestia aluum subducit.*

* Persicæ mali folia quodammodo æmulantur, si singularia separes. Quoniam verò coniugatim bina semper in oblongo neruo nascuntur, & summa ala postremum, imparitatem faciens: commodius meo iudicio comparasset cum fraxini foliis aut similium arborum quæ alata folia ferre solitæ, ea integra abiicere consueuerunt, quemadmodum Iuglans, Sorbus, Rhus, Ceratia, &c.

Huius arboris ramulo cum suis floribus & foliis Cuci, & Cedri fructu, aliisq. varij generis seminibus ante biennium

donati

donati ſumus à doctiſſimo diligentiſſimoq. viro D. Bernardo Paludano, qui ea ex Syriaca, Arabica, Aegyptiacaque ſua peregrinatione retulerat.

De anacardio.

Magna *eſt Anacardij copia in Malabar, & reliquis Indiæ prouinciis. Fabæ vulgari admodum ſimilis, dum adhuc viret & recens eſt; exſiccatus verò niger & ſplendens: continet medullam Amygdalæ ſimilem, inter quam & ſupremum corticem oleum admodum vrens inuenitur.* Anacardij historia.

Doctor *Orta ſcribit eum fructum in vſum medicum recipi, & in illis regionibus in lacte maceratum dari aſthmaticis, & aduerſus lumbricos: eum præterea viridem ſale condiri, & edi oliuarum conditarum in morē: Ait etiam eo ſiccato cauſtici vice in ſtrumis vti indigenas, totáque India eius cum calce mixti vſum eſſe ad obſignandos pannos.* Eius fructus vtilitas.

Ego *ſanè vidi hunc fructum viridem, & per multos dies ſale & aqua conditum, Oliuarum Hiſpanicarum modo, venalem in foro proponi, & edi non ſolùm quidem, ſed excitandæ appetentiæ cauſa coctæ orizæ admiſceri, vti ſolent fructum* Mangas *vocatum, alióſque fructus adſtringentes & acidós, aliàs minimè.* Mangas.

Nonnvlli *in deſiccato extimum corticem demunt, eámque membranam qua medulla tegitur, deinde medullam edunt ad bibendi appetitum irritandum. Ego verò & virentem conditum, & ſiccati medullam deguſtaui: ſed neutro modo mihi delicatus videtur. Illud porrò certiſſimū, oleum id quod inter corticem & nucleum continetur, admodum cauſticum eſſe & venenoſum.* Oleum inde confectum.

Tota *tamen prouincia Malabar, eius vſus eſt cauſtici vice. Si quis inſtillet in putridum & cauum dentem, ipſum vrit frangítque, & corrumpit facilè. Calce additæ* Cuius ſit vſus.

ad bom-

ad bombycinos pannos obsignandos, & alias res quaslibet notandas vtuntur: etenim notam adeò firmiter imprimit, vt nulla lotione eximi queat.

Aliæ huius fructus facultates.

SOLENT interdũ Indi nonnulli hunc fructum cuspidi cultelli infixum candelæ ardenti imponere, qui, dum vritur, mirum quos strepitus edat, quas ignis scintillas quasi fulmina eiiciat diuersorum colorum, eáque ratione rudioribus quibusdam & mulierculis imponunt, illis persuadentes, se in ijs scintillis & flammæ radiis spiritus conspicere qui ipsis loquantur, & eos edoceant quodcumque scire cupiant. Tali igitur commẽto miseros fallunt, persuadéntq. quod volunt, dantes responsa ijs qui ipsos consulunt, pro suo arbitrio. Vt verò omnes isti gentiles, augures, incantores, & diuinatores rarò loquuntur, & cum mora ponderéque respondent; in suis responsis semper sunt ambigui, & adeò astuti, vt quomodocumque res, de qua cõsulti sunt, cadat, suam existimationem minimè periclitentur, dicántque se euentum prædixisse.

DE CAIVS.

Cajus historia.

MALVM Punicam magnitudine æquat hæc arbor; folium eius dilutius viret, & carnosum est: flos candidus, similis ferè mali aureæ flori, sed pluribus foliis constans, nec adeò odoratus. Præbet hæc arbor fructum Caju vulgò appellatum, qui quoniam boni saporis est & ventriculo vtilis, ab omnibus multum æstimatur.

Caju.

Eius fructus descriptio.

EST autem hic fructus, magni mali instar, valde flauus & odoratus, intus spongiosus & succi plenus sine vllis granis, gustu subdulci, nonnihil tamen fauces coarctante. Sed duplicem habet eodẽ anno ortum hac ratione: marcescẽte flore subsequitur faba * prægrandis, inter quam & florem intumescit quiddã malo simile, quod paulatim fabæ succum ad se pertrahit: quóque maius incrementum sumit, eò faba

suus

siue nux magis minuitur, donec fructus Caju, *hoc est, malum illud, plenam consequutus sit maturitatem, quod è colore flauo aut rufo (nam vterque color in his malis conspicitur) & odore deprehenditur : maturo fructui inhæret nihilominus faba illa, & cum ipso colligitur.*

BELLARIORVM *vicem præbet hic fructus ex vino sumptus, aut sine vino : nam præter saporis gratiam, vtilis admodum compertus est in ventriculi debilitate, vomitibus, & appetentiæ deiectu. Qui verò his auxiliis non egent, prius in aqua nonnihil maceratum edunt.* Et vtilitas.

NON *vbique nascitur hic fructus, sed in hortis vrbis S. Crucis Regni Cochin inuenitur.* Et natales.

* Mirari satis nequeo nostrum Auctorem huius nucis, quæ in extremo fructu nascitur, vel è qua, vt ipse refert, ipsum malum incrementum sumit & substantiam haurit, formam, colorem, consistentiam, & oleum in cortice conclusum (non secus ac in Anacardio) non describere; cùm apud Brasilianos, quibus *Caius* siue *Caious* (ita enim pronũciandum) dicitur, non minore fortè in vsu sit, quàm ipsum malum, vt ego de iis qui in Fernanbucho diu vixerunt intellexi, & in annotationibus ad caput de Anacardio historia Aromatum, adscripsi, ad quas lectorem remitto. Arbitror autem hunc fructum in regnũ Cochin recens fuisse illatũ, & propterea plenum eius vsum nondum innotuisse. Certè quotquot hactenus de stirpibus Indiæ Orientalis scripserunt, nusquam eius meminerunt, nec ipse quidem D. GARCIAS AB ORTA, qui paucos ante annos Aromatum historiam conscripsit.

DE SPICA NARDI.

DE *Piso veneno quod Lacuna commentariis in 6 cap. lib. 1. Dioscorid. scribit ex Nardo Indica fieri, nec D. Orta vnquam summa diligentia exquirens, nec ego, tametsi plurimos de eo percontatus sim, in India intelligere potuimus.*

PRÆSENTISSIMVM *quod apud eos est venenũ, vocatur* Bicho *de* Ormuz, *id est, Lacertus ex Ormuz,* Venenũ Lacerti ex Ormuz.

qui

qui similis Scinco est, de quo & eius exitiosissimo veneno, & diabolica arte qua homines extinguere solent, referemus in libro Animalium. Secundum locum obtinet Manga *siluestris, de qua inferius. Tertium quod è Tigridis pilis fit: Deinde quod è planta quadam lacteo succo plena, cuius magna nascitur quantitas in prouincia Malabar. Sed & Napellus locum suum obtinet.*

DE RHABARBARO.

Rhabarbari natales.

RHABARBARVM *singulare medicamentum, dignumq́ veneratione apud omne humanum genus, in interiore Chinarum regione dumtaxat prouenit, vnde in vrbem Cantan (nobilissimum totius illius prouinciæ portum & emporiũ, vbi Lusitani habitant,) exportatur, & inde nauibus in Indiam aduehitur. Alia item via ex eadem interiore prouincia Chinarum camelis deferunt per Tartariam & Vzbeque in Ormuz, & inde in Persiam, Arabiã & Alexandriam, vnde postea vniuersæ Europæ communicatur. Id non est adeò cariosum, & præfertur illi quod nauibus in Indiam importatur, eò quòd magna ex parte corruptum est; facilè enim in ista per mare vectione vitiatur.*

Canta vrbs, portus & emporium.

HÆC *sunt quæ de Rhabarbari natalibus cõperta sunt, nec D. Orta cum insigni sua diligentia, nec ego plura consequi potuimus.*

De Rhabarbari præparãdi ratione quorundam error.

QVOD *verò nonnulli scribunt, eius regionis incolas Rhabarbarum macerare, deinde succum exprimere, è quo ad solem depurato, trochiscos parare soleãt, Principibus viris purgandis idoneos, nobisq́ deinde radices exsuccas, & inutiles mittere, fabula est, quam inde originem sumpsisse arbitror, quòd nõnulli gentiles mercatores Rhabarbaro fungosiori & vetustiori (vt facilius à corruptione liberent, néue teredo quæ id erodere solet, innascatur) aquã nõ feruentem, sed tepidam adfundãt, deinde lineis pannis emundatum ba-*

cillis aut filo traiiciant, & exsiccent, & nonnulla foramina piperis tenuissimè triti polline & cera obturent: deinde probè siccatum in Psyllij semine adseruent.

HÆC *mihi retulit mercator Canarinus vir probus, sanctèque affirmabat ea dumtaxat fieri ad præseruandum à corruptione Rhabarbarum, addebatq; id rhabarbarum in quo conspiceretur foramen, quo traiectũ pependisset, ea ratione præparatum fuisse, neque ideò improbari, neque affusam aquam multum de ipsius viribus detraxisse.*

De Radice Chinæ.

VOCATVR *hoc excellens medicamẽtum in Chinarum regione* Lampatan, *in Decan* Lampaos, *in Canarin* Bonti, *ab Arabibus, Persis & Turcis* Chophchina. Radicis Chinæ nomenclatura varia

NASCITVR *abundantissimè in Chinarum regione: inuenitur tamen etiam in Malabar, Cochin, Crãganor, Coulan, Tanor, & aliis locis.* Eius natales.

PLANTA *est multis tenuibus spinosisque sarmentis prædita, smilaci asperæ non absimilibus, quorum maxima minimum manus digitum crassitie nõ superant, foliis plantaginis latifoliæ magnitudine: radices pugnũ nonnunquam æquant, interdum minores sunt, solidæ, graues, candidæ, interdum etiam rubescentes, & multæ sæpenumerò simul cohærentes.* Eius descriptio.

PLVRIMVS *est huius radicis vsus in omnibus Orientalis Indiæ prouinciis ad varios morbos: quin adeò innoxia censetur, vt eam sumentibus, tametsi nullã victus rationem obseruent, sed liberè carnibus & piscibus vescantur, nihil incommodi adferre credatur. Vulgaris tamen quæ in Chinarũ Indiæ prouinciis obseruatur, sumẽdi huius radicis decocti cõsuetudo est, vt radicis vncia vna, additis radicũ Apij duabus drachmis decoquatur lento igne & sine fumo; in decem & sex aquæ libris ad sex librarũ cõsumptionem reliquos decem* Facultates.

cem

cem in fictili vitriato adseruant, sumuntq́ singulis diebus recens decoctum, quoniam facile corrumpitur, nec vltra diem adseruari potest. Eius verò tepidi manè sumit æger plenũ haustũ, duabusq́ horis in lecto remanet, postea surgit, duabus autem horis ante cœnam totidem haurit, interdiu de eodem frigido bibit.

PLERIQVE tamen etiã dum sua negotia exercent & nauigant singulis diebus manè & vesperi duas eius radicis in puluerẽ redactæ drachmas ex vino, aut ipsius radicis decocto felici successu bibere solent.

ORGANIS etiam ex hac radice recenti, aqua elicitur, delicatioribus admodum familiaris: attamen & ab aliis magna quantitas absumitur, quoniam illi plurimum fidunt non modò in morbis à D. Orta enumeratis, sed etiam in hemicrania, in herniis humoralibus, & ventosis, in colli vesicæ & penis callis, eorumq́ vlceribus, venerẽ etiam admodum excitare creditur: decoctum tamen ipsa stillaticia aqua præstantius est. Optimè conseruatur radix, si pipere confracto inuoluatur.

DE CROCO INDICO.

Croci Indici historia.

MAIORA latioráque habet Crocum Indicum folia quàm Orchis Serapias dicta, colore foliorum Scillæ, dilutiora tamen & tenuiora; caulem habet è foliis simul implicatis, & sese mutuo amplexantibus constantem: radicem foris Zingiberi similem, intus croceam.

Curcum. Saroth.

PRÆTER nomina ab Orta enumerata, apud Arabes etiam Curcum dicitur, apud Turcos Saroth.

DE GALANGA.

Duplex Galanga.

DVPLEX est Galãga medicamentum vsibus humanis valde necessarium, dignumq́ vt Pharmacopolæ in suis officinis perpetuò habeant.

VNA *minor & odorata, quæ cũ Rhabarbaro ex Chinarum regione in Indiã aduehitur, & inde in Lusitaniam defertur, incolis* Lauandou *dicta.* Lauandou.

ALTERA *maior, plurima nascens in Iaua & Malabar, cuius descriptionem, quòd maiore sit in vsu, hîc damus. Ea duorum cubitorum altitudine crescit, nonnũquam amplior, fœcundiore præsertim solo: folia habet Orchidi Dioscor. lib. 3. descriptæ similia, longiora tamen & latiora, supernè saturatius infernè dilutius virentia: caulem ex foliorum inuolucris constantem, vti in Orchidum generibus: florem candidum, inodorum: semen exiguum, neglectum: radicem secundũ caput crassam & bulbosam, reliqua ex parte Zingiberi similem, sed maiorem, nonnunquam capitula, hastulæ regiæ modo, proferentem.*

SERITVR *radice quæ mirum in modũ sese propagat.*

APPELLATVR *à Canarinis & Brachmenis (quibus maximo est in vsu cùm in hominum tum iumẽtorum morbis, quíque eam ordinariè cum Oriza, vel piscibus, vel in acetariis edunt)* Caccharu, *ab Arabibus* Caluegian, *in Iaua* Lancuax, *in Malabar* Cua. Nomina varia.

ADEO *autem vulgaris est apud Malabarẽses huius radicis vsus, vt non modò in medendis morbis eam vsurpent, sed in farinã etiam conuertant, ex qua Cocci seu nucis Indicæ lacte, nonnunquam Sura, aut Iagra excepta, certum quoddam panis genus pinsunt in tenuium placentularum formam,* Apas *vocant: in deliciis est hic panis, præbẽtq; iis qui ventriculi debilitate, & frigiditate laborant, in alui doloribus, vteri affectibus & vrinæ difficultatibus: quo postremo in morbo miram eius efficaciã experiuntur, siue ob humores crassos & pituitosos, flatúsue aut arenulas in vreteribus aut collo vesicæ congestas, vrinæ difficultas orta sit, vel etiam ex carnis excrescentia in ipso vesicæ collo aut meatibus nata. Præbent verò edendum hunc panem, deinde hau-* Eius vsus & facultates.

Nimpa. *ſtum* Nimpa (*quæ veluti aqua ardens eſt*) *concedunt*; *in inguinibus verò ſupráque pubem & collum veſicæ, folia Nymphee decocta in aqua & macerata atque adhuc calentia applicant.*

*Neque hic auctor, neque Garcias ab Orta mihi ſatisfaciunt in Galangæ maioris deſcriptione, præſertim ſi ea, qua Europæ officinæ vtuntur, legitima eſt Galanga maior: etenim eius radices multo maiorem ſimilitudinē habent cum Iridis, quàm cum Aſphodeli aut Zingiberis radicibus. Et certè omnino mihi perſuadeo Galangam noſtrā maiorem Iridis genus eſſe huic fortè ſimile quod in mea Pannonicarum ſtirpium hiſtoria primum eſt. Nihil tamen ſtatuo.

De Zingibere.

Zinziberis deſcriptio. TRIVM *aut quatuor palmorum magnitudine aſſurgit, foliiſq; eſt Milio maiori, quod Lachryma Iob vulgò nuncupatur, admodum ſimilibus; caule verò Aſphodelini craßitie, ex multis foliorum inuolucris conſtans, vt veluti exigua quædam arundo appareat: radicibus quodammodo Iridi ſimilibus.*

De ligno colubrino.

Duæ ligni colubrini ſtirpes. BINÆ *ſtirpes in Malabar inueniũtur plurimum diſſimiles cùm forma, tum naſcendi modo, vno tamē eodemq; nomine nuncupatæ, Lignum Colubrinum, quòd ſingulæ mirùm in modum vtiles ſint aduerſus colubrorum morſus.*

Prioris hiſtoria. PRIOR *naſcitur hederæ modo, colore Dracũculi maioris, ſiue Serpentariæ: folia illi ſunt Bryoniæ ferè ſimilia, integra tamen initio, neruoq; prædita per longitudinem excurrente, & quinque aut ſex venis in latera vergentibus, ſucceſſu temporis accedũt exigua foramina, quæ paulatim cum foliis incrementum ſumunt donec tandem omnino folia ſcindant, eaq; vitis foliis ſimilia reddant: conſpiciuntur enim interdum in eadem ſtirpe folia integra, alia exiguis,*

nonnulla

nonnulla maioribus foraminibus prædita, omniáque adeò inter ſe diſsimilia, vt minimè eiuſdem plantæ folia eſſe videantur. Tantam verò habet hoc lignum cum colubro ſimilitudinem, vt qui non norit, aut de die viderit, ſi ad Lunæ ſplendorem noctu cõſpiciat, viuum colubrum eſſe exiſtimet.

VVLGO *cenſetur præſtantiſsimum remedium aduerſus colubrorum & viperarum morſus: incolæ ſanè, dum in agros tendunt, magna ex parte circumferre ſolent hoc lignum (ſunt enim in ea prouincia multæ viperæ, variáque ſerpentum genera) aiúntque ſolo eius odore ſerpentes fugari: & ſi dum colubros venantur, eos attingere hoc ligno queant, ilicò rumpi & extingui.* Eius facultates.

ALTERA *admodum breuis eſt & tenuis, triáque ſolummodò folia habet mollia, læuia, ſaturatius virentia: florem aut fructum non conſpexi, nec quenquam inueni qui ſe vidiſſe aſſereret: radix oblonga & tenuis eſt, minimo digito minor, hinc inde nonnunquam extuberans, & ſumma tellure ſerpens: exterior eius cortex valde tenuis eſt & cinereus, nullo, dum guſtatur, manifeſto ſapore præditus, deinde tamen guſtum in ore relinquens ſuauem, & vti Moſchus odoratum: fiſſus eſt vndique hic cortex, & ſponte ſeſe expedit ab alio craſsiore flauóque cortice ſubtus naſcente, qui odorem Loti ſilueſtris ſiue trifolij odorati vulgaris refert, & ſaporem Glycyrrhizæ dulciorem: præmanſus autem odore admodum ſuaui, nec iniucunda mordicatione, momentanea tamen præditus eſſe deprehenditur: ipſa materies lignoſa eſt, candida, dura & inſipida: folia napi ſaporem referunt: germen producit hæc radix ſupra terram circiter quatuor vncias longum, in caput extuberans.* Alterius historia.

NOMEN *huius plantæ apud Canarinos eſt* Duda Sali. Nomenclatura.

TRITA *radix cum aqua roſacea aut vulgari, vel cum vino (indifferenter enim vtuntur) præſens certúmque aſſe-* Eius vires.

runt remedium aduersus omnis generis serpentum morsus. Plurimus etiam eius est vsus in febribus continuis, tertianisque, syncope, ventriculi debilitate, & cordis tremore: datúrque aduersus omnis generis venena. Multi mihi sanctè affirmarunt dummodo manu hanc radicem tenerent, nullos serpentes, vel alia similia virulenta insecta formidare; & certissimum esse serpentes & viperas eius aspectum minimè ferre posse, sed fugere, celerriméque in aliam partem sese proripere, si quis ante serpentes eam proiiceret.

PERVTILIS *etiam censetur iis quibus anhelitus ab ore vitiato aut dentibus corruptis fœtet, modò eam continuò mandant, dentiúmque cauis gestent.*

Eius natales.

PROVENIT *locis humidis, & inter arbores, præsertim verò secundum eas quæ* Angelins *nuncupantur, nec procul à mari.*

Colubrini ligni genus tertium.

INVENITVR *& tertium Colubrini ligni genus in eadem prouincia, vastæ arboris magnitudine, de quo in alio libro agemus.*

* Neutrum horum ligni colubrini generũ cum GARCIAE ligno colubrino conuenire facilè animaduertet, qui vtriusq. descriptiones diligẽter conferet. Secundi verò generis GARCIAE descripti fragmentum quinque vnciarum longitudinis, quodque, vt coniicere licebat, duarum vnciarum crassitudinem æquarat, mihi non modò ostendit Londini anno 1581. C. V. D. Hector Nunez Medicus Lusitanus, sed etiam dimidia eius parte liberaliter donauit. Eius porrò materies firma est, candida, venis quibusdam distincta, non dissimilis fraxini ligno, cortex autem qui eam integit cãdicans, & quasi cinereus. Vtraque verò, si quis degustet, amaro sapore prædita esse deprehenditur. Eius fragmenti iconem lectoris oculis subiecimus.

DE

De ligno molvcensi.

Ligni Moluccensis natales & descriptio.

Invenitvr in Moluccis arbor quædam domestica Mali cotoneæ magnitudine, cuius folia Maluæ vulgaris foliis sunt similia, fructus verò auellanis, sed minor, molliore cortice & nigricante.

Seritvr colitúrque in hortis diligenter, nec alibi facile inuenias: tanti enim ab incolis æstimatur, vt peregrinos ne ad eius quidem conspectum admittant.

Panaua.

Incolæ Panaua appellant. Cùm verò istic Regis nomine gubernaret prudētissimus & animosissimus Dominus Ludouicus de Tayde, ipsius nomine hæc arbor dicta fuit, quoniam ille primus nobis eius insignes facultates aperuit. Accidit enim vt nobilis quidā Lusitanus, Henricus de Lima vocatus, dū in Moluccis versaretur, animaduerteret quanta cura & diligentia incolæ hanc arborem colerent, quantiq; æstimarent, atque ideò illius facultates apprimè intelligere cupiens, nonnullas tandem edoctus est. Nactus igitur trunci huius arboris partem, eam obtulit Proregi, bonarū rerum, & naturæ secretorum studiosissimo, tanquam medicamentum valde necessarium, cognitúque dignum, & nostris hominibus hactenus inauditum. Anno autem sexagesimo primo supra millesimum & quingentesimum interrogans me Prorex, an aliquid de hac arbore inaudissem, aliquot eius facultates retuli quas ab aliis didicissem, conquerens arborem nondum licuisse videre: tum ille eius quod habebat fragmento me donauit, imperans vt cum iudicio & ratione experirer, nec vllius vitam periclitarer, deinde rerum successum illi significarem: quod me facturum recepi. Eius itaque ligni periculum feci, cùm in nonnullis ægris quorum curam habebā in nosocomiis, tum in variis morbis qui in longa nauigatione plerumque oriri solent dum in Lusitaniam redirem; partim adiutus facultatū relationibus quas intellexeram,

lexeram, & vtendi methodo, partim iis quæ Nobilis ille in Moluccis didicerat.

ILLIVS semen iam antè videram mihi donatum ad aues capiendum: etenim eo in aucupiis vtuntur non modò in illa regione, sed etiam in multis Indiæ prouinciis, ad quas, eius rei gratia, venale defertur. Eius pauxillum cum oriza cocta mixtum auibus siluestribus exponunt: quæ degustant, ilicò decidunt sopitæ & stupidæ; quæ verò auidius id edunt, moriuntur antequam illis auxilium præberi possit, quod est, vt frigida caput perfundatur. Graculi omnium citissimè eo degustato extinguuntur. Eius semen in aucupiis vtile.

NVNC ad salubrem huius arboris materiem accedamus, cuius pauxillum hodie plurimi facio.

INTVS sumptum, aut foris appositum, omnibus venenis resistit. Aduersus venena prodest.

INTRO assumitur magno commodo ex aqua rosacea vel vulgari, auiúmque iusculo eius pulueris apta quantitas pro necessitate, & ægri natura, modò decem grana non excedat, sed infra id pondus consistat. Ad viperarum, Regulorum (qui serpentes pileati appellãtur, & admodum noxij sunt) aliorúmque similium aspidum aut serpentum morsus, bibitur hic puluis ex aqua, ipsisq; morsibus puluis inspergitur. Eadem ratione præbent in vulneribus quæ à sagittis toxico illitis facta sunt, quibus illius regionis incolæ plurimum vtuntur.

PVLVEREM verò ex hoc ligno sibi parant lima è pelle marinæ caniculæ cõfecta, aut tenui aliqua ferrea lima. Eius pulueris vsus.

ROBVSTISSIMO cuique dimidius eius scrupulus ex aqua limpida tepida aut rosacea, aut gallinarum iusculo tepente, summo manè datur (cœna autem diei præcedentis parca esse debet) euacuat enim omnes humores, præsertim crassos, lentos, & melancholicos: cõuenit quartanis, diuturnis, febribus continuis, iliacis, colicisq; doloribus, flatibus, hy-

 dropisi,

dropisi, arenulis, renum calculis, vrinæ difficultatibus, sæuissimæ colericæ paßioni, aliisq́; morbis, veluti articulorum & tibiarum inueteratis doloribus, scyrrhis & scrofulis. Omnis generis lumbricos necat, & appetentiam deiectam reuocat: & si nimia fiat euacuatio, bibat æger dimidiũ cyathum Canja, *hoc est, decocti orizæ, aut auiculam comedat, subitò cessabit, quod sanè multa laude dignum est, paucisq́; medicamentis vulgare, vt in potestate sit medici aut ægri, purgari quantum cupierit. Huc accedit quòd neque fœtorem, neque tædium, neque metum dum sumitur pariat, poßitque sine diætæ obseruatione, etiam iis qui sua negotia foris peragunt, propinari, vti ex iis deprehendi qui vnà mecum eadem naui vehebantur, nullũ sentientes incõmodum, tametsi dum purgarentur nulla diæta vterentur, viuerentq́; solutißimè.*

Canja.

Eius præstãtia.

OBSERVAVI *etiam illius præstantiam in inueteratis capitis doloribus, hemicrania, apoplexia, aurium tinnitu, arthritide, ventriculi & vteri affectibus & asthmate. Propterea fidens illi plurimum, sæpius in diuersis naturis, ætatibus & locis, feliciter vsus sum, & sine vlla molestia, nisi quod in biliosis naturis, calidisq́; vẽtriculis nõnihil molestiæ pareret donec cibum sumerent, & in nonnullis vomitum excitaret: sed biliosis hunc puluerem nonnunquam dedi syrupo acetoso aut carambola condita exceptum: aut in catapotia cum sacchara rosato efformatum.*

EXHIBENDVS *est summo manè, neque cibus aut potus concedendus donec purgati sint quantum necessarium videtur, tum demum cyathus iusculi gallinarum tepidi datur, dimidiaq́; aut integra hora pòst, conceditur pullus gallinaceus, & paululum vini aqua bene diluti, deinde toto illo die potu abstinet ad cœnam vsque, quæ parca erit, & facilis concoctionis. Subsequenti die sumitur saccharum rosatum cum aqua buglosi, aut borraginis, aut cõmuni, atque iniicitur clyster ad aluum eluendam.*

SOLET

SOLET verò interdum in nonnullis ani pruritum & excoriationem excitare, atque in aliquibus (sed paucis admodum) hæmorrhoides.

HÆC sunt quæ de hoc ligno Panaua conspexi & intellexi: Nunc verò in illis regionibus magnus est eius vsus, tantaq; æstimatio, vt sine metu in multis morbis suprà enumeratis vsurpent. Ego bis illud sumpsi in coli dolore & hemicrania, mihiq; salutare esse deprehendi.

CETERVM cùm propter eius insignes facultates incolæ plurimi faciant, easq;, quantum in ipsis est, celare nos studeant, quæ proculdubio longè plures sunt quàm quas nouimus, sperandum est temporis (quod omnia reuelat) successu reliquarum quæ nobis adhuc ignotæ sunt, notitiã nos consequuturos: easq; in libro quem præ manibus habemus fideliter enarrabimus, si, antè quàm in lucem prodeat, intellexerimus.

DE MORINGA.

LENTISCI magnitudine est Moringa, cui persimilia habet folia: paucis prædita est ramis, eámque ob causam exiguam præbet vmbram, multis nodis scatet, adeoq; fragilis est, vt facillimè cùm ipse frutex, tum rami confringantur: folia saturatius virent, viuidiq; sunt colôris; saporis verò foliorum napi: fructum fert pedalem, raphani craßitie, octo angulis insignitum, colore dilutiore inter viridem & cinereum, intus cãdidum, medullosum, & in certa receptacula distinctum, quibus continenter rotunda semina Eruo similia virentia & admodum tenera, sed sapore quàm folia acriore. Editur hic fructus cũ carnibus coctus, aut alio modo paratus. *Moringę historia.*

HVIVS arboris radix Vnicornu, & lapidis Bezar vices supplet, veraq; theriaca est qua vulgo incolæ vtuntur tùm aduersus omnis generis venena, tum morsus serpẽtium *Eius vsus & facultates.*

maximè noxiorum, vulgò Culebras de Capillo *dictorum, aliorumq́ insectorũ, & virulentorũ animalium, cùm intrò sumpta, tum foris applicata. In colerica quam vocãt paßione singularis efficaciæ esse deprehendi. Miscetur remediis melancholicos humores purgantibus: & probè nota est* Ele*phantiasi laborantibus, quorum plurimos, eius còntinuo vsu sanari perhibent.*

Eius natales.

ABVNDE *nascitur variis Indiæ locis, sed præsertim tota prouincia Malabar, secundum flumen Mangate, vbi admodum luxuriat, multosq́ fructus profert, qui vulgò in foro venduntur perinde atque fabæ in Hispania.*

Nomenclatura varia.

ARABES *& Turcæ* Morian *appellant: Persæ* Tame: *Guzaratenses* Turiaa.

DE LAPIDE BEZAR.

TAMETSI *in altero libro, (quem De quadrupedibus, serpentibus, & auibus quæ in India inueniuntur, scribere speramus) de omnibus gemmis lapidibúsque qui in medicum vsum veniunt, simus acturi: placuit tamen hoc libro lapidis Bezar mentionem facere, quem, quotquot de eo scripserunt, aut eo vsi sunt, & adhuc vtuntur, vno ore asserunt maximum præstantißimúmque esse antidotum aduersus omnia venena, nõ modò intrò assumptum, sed etiam foris adhibitum.*

Lapidis Bezar quãtitas & forma.

INVENITVR *hic lapis variæ magnitudinis, formæq́ & diuersi coloris: nã sunt qui dũtaxat dimidiã drachmam, sunt etiam qui duodecim & quindecim drachmas pendant, quales ego conspexi; nonnulliq́ adhuc maiores reperiri ferunt: sunt præterea rotũdi vti auellanæ, alij oblongiores oui forma, aut columellæ, alij triangulares, alij seßiles vna parte, & gibbi altera vti castaneæ: postremò nonnulli sunt coloris ex viridi nigricãtis, alij mali insani colorẽ referunt, alij obscuriores sunt, alij dilutius virẽt, & nõnulli etiã flauescũt.*

GENE-

GENERATVR *iste lapis in ventriculis animalium hirco ferè similium, arietis prægrandis magnitudine, colore rufo, vti cerui propemodum, agili, & acutißimi auditus, à Persis* Pazan *appellato, quod variis Indiæ prouinciis, vti in promontorio Comorim, & nonnullis Malucca locis, tum etiã in Persia & Corasone, insulisq. quæ à Vacca cognomen adeptæ sunt, inuenitur: similiter in Occidentali India, referente Petro de Osma in epistola quam ad D. Monardis conscripsit.* Eius natales. Pazan.

V T *verò differunt figura & colore hi lapides, sic etiam nonnihil pondere & substantia variant: etenim eiusdem magnitudinis videas, alios aliis leuiores, alios aliis solidiores pluribúsque aut paucioribus tunicis præditos, nõnullos etiam vsque ad centrum continuos, aliquos in quorum meditullio puluis quidam reperitur, alios in quibus aliquid herbæ siccæ simile, plurimos in quorum centro paleolam tenuem solummodo inuenias circa quam lapidem efformari quidam putant.* Eius varietas & differentia.

PRÆFERVNTVR *autem Orientales, atque omnibus Persici antecellunt. Sunt qui, referentibus nonnullis, huius lapidis puluere vtuntur singulis quindecim diebus, existimantes eo medicamento partes corporis vitales, generationísque membra roborari.* Huius lapidis puluis cuius sit vsus.

ASSERVNT *iis regionibus in quibus inueniuntur animalia, quæ istum lapidem generant, venatores adeò esse peritos & exercitatos, vt quænam animalia maiores lapides contineant, solo conspectu poßint iudicare, aiúntque ea animalia in quorum ventriculis maiores lapides latent, minus mobilia, agiliáve esse, & lenta, subtristiáque apparêre. Interdum etiam extincta animalia inueniri, in quorum receptaculis lapides grandes sint.* Animalium quæ hũc lapidem generãt, venatores.

PORRO *horum lapidum tanta est æstimatio apud gentiles & indigenas, vt dicere soleant: Licet Deus omnia* Huius lapidis prę̃stãtia.

in homi-

in hominum vtilitatem crearit, damnum tamen quodammodo esse, eum lapidem in alium vsum conuertere, quàm Principum & nobili stemmate progenitorum, quandoquidem in plebis vsum lapidis Bezar loco, radicem Moringæ crearit, de qua superiore capite.

DE ARBORE TRISTI.

Arboris tristis natales & qualitas.

NONNVLLIS *Indiæ locis, præsertim verò in Malabar, frequentissima nascitur Arbor quædã magnitudine & forma fere Pruni, multis prædita ramis tenuibus, & certa per spacia nodulo distinctis, è quo vtrinque singularia folia enascũtur Pruni foliorũ magnitudine, mollia & lanuginosa parte auersa, quemadmodum fere saluiæ folia, & viridia nonnihilq; aspera parte interiore, nõ adeo serrata in circuitu, vt pruni folia, neque tam multis venis prædita. E singulorum foliorum sede nascitur pediculus quinque capitula summa sui parte sustinens, quæ quatuor foliolis subrotundis constant, è quorum medio quinque flores exiliunt candidi, elegãtes, Aureæ mali floribus magnitudine & figura pares, tenuiores tamen, elegantiores, & odoratiores, pediculo magis ad rubrum quàm ad flauum colorem tendente, quo in illis regionibus eduli a tingunt, quẽadmodũ apud nos vulgo fit croco: fructus magnitudine lupini est, virescens, cordis effigie, per medium secundum longitudinem sectus, continens in vtraque parte quoddam receptaculum in quo semen occluditur, magnitudine seminis Ceratij siue Siliquæ, cordis effigiem retinens, album, tenerum, membrana subuirente tectum, nonnihil amarum.*

Nomenclatura varia.

VOCATVR *hæc arbor in Canarin* Parizataco; *in Malayo* Singadi, *in Decan* Pul, *ab Arabibus* Guart, *à Persis & Turcis* Gul.

Odor.

RES *est profecto obseruatione dignissima, conspicere hanc elegãtissimã arborem nocte pulcerrimis, suauissimeq; olen-*

olentibus floribus onustã & hilarem, & simul atque à Solis radiis illustratur, nõ modò flores omnes in terrã abiicere, sed totam arborẽ cum suis foliis quodãmodo marcidã apparêre.

INTER *omnes sanè quos vnquam odoratus sum flores nullum meo iudicio memini cum hoc comparandum, præsertim initio dum quis repente locum ingreditur vbi hæc arbor est consita: nam postquam manu contacti sunt, exiguus & euanidus est odor.*

INDIGENÆ *istos flores cor reficere cẽsent, sed amariusculi sunt: nam recẽter ex arbore collectos & in cibis degustaui, & nonnullam amaritudinem semper deprehendi. Gentiles etiam medici eius semen inter medicamenta cor reficientia recensent.* Florũ vires.

MVLTI *Proreges, tribuni, atque alij priuati hanc arborem in Lusitaniam transferre voluerunt, sed irrito conatu. Noui etiam quosdam qui semen commodo tempore collectum & maturum, vasculis figulinis vitratis atque bene obturatis, item argenteis, pyxidibusq; ligneis in Lusitaniam detulerunt, ibique cũ omni cura & diligentia seuerunt: sed nunquam nasci voluit.*

IN *Malabar autem & Goa, locisq; vicinis cum tanta facilitate nascitur, vt quilibet rami in terram depacti comprehendant.*

DE NEGVNDO.

DVÆ *arbores multis Indiæ locis, præsertim verò prouincia Malabar inueniuntur, in vsu medico adeò commendatæ, vt multis morbis vtiles esse deprehendantur.* Duplex Negundo.

EARVM *prior mas censetur, & à Canarinis* Varalo Nigũda *appellatur, Amygdalæ magnitudine, foliis supernè virẽtibus, infernè hirsutis, foliorum Saluiæ modo; & in ambitu serratis, quæ procul aspicientibus Sambuci foliis simillima videntur.* Prioris descriptio & nomenclatura.

ALTERA

Alterius historia & nomenclatura.

ALTERA *Negũdo femina nuncupata, aut* Norchila *à Lusitanis, vulgò in Canarin* Nyergũdi *dicitur: in Balagate* Sambali; *in Malabar* Noche: *vtraq; verò tam mas quam femina Arabibus, Persis & Decan incolis* Bache *vocatur, Turcis* Ayt. *Eadem magnitudine qua prior assurgit, folia verò habet ampliora, rotundioráque, neque in ambitu serrata, foliis Populi albæ perquam similia.*

VTRIVSQVE *generis folia Saluiam odore & sapore referunt: degustata tamen magis amara & acria deprehenduntur: in plurimis foliis parte auersa summo manè inhærens conspicitur spuma quædam candida, quæ nocte ex illis emanat. Vtriusque flos cinerei coloris est, plurimúmque ad Rorismarini florem accedit. Vtriusque fructus admodum similis est piperi nigro, acris gustus quidem, sed minimè vrentis vti Piper, at Zingiberi propemodum paris.*

ARBOREM *moderatè calidam faciunt, & femini paulò plus caloris tribuunt.*

Facultates.

FOLIA, *flores, fructus cõtusa, aut in aqua decocta, vel in oleo fricta vtiliter imponũtur omnibus doloribus ex quacumque causa prouenientibus: præsertim verò in articulorum doloribus ex frigida causa natis, atque in tumoribus & contusionibus, mirabiles præbet effectus. Vlceribus etiã vetustis folia trita imponuntur, felici successu, quãdoquidem eorum materiã digerunt, eaq; emundant & ad cicatricem perducunt, modò corpus non sit impurum. Et sanè in vulneribus, apostematibus & contusionibus adeò vtilem experiuntur, vt chirurgorum operam minimè requirant.*

Foliorũ decoctum.

MVLIERES *horum foliorum decocto omni tempore vniuersum corpus lauant; tantáque inuasit persuasio apud illas, Negundo folia, flores & fructus vtilia esse ad iuuandum conceptum, vt eum qui contrarium persuadere conetur, lapidibus obrutura sint.*

OBSTE-

OBSTETRICIBVS *etiã quas illi* Dayas *vocant, apprimè nota eſt hæc arbor.* Dayas.

ADEO *frequens eſt huius arboris vſus ad medendum in illis regionibus, vt niſi Deus præciſos ramos multiplici fœtura renaſci faceret, iam diu fuiſſent cõſumptæ arbores, aut certè maximi pretij nunc eſſent: Sed quò magis præciduntur rami, eò felicius renaſcuntur, perpetuaq́ fronde virent.* Huius vſus.

DE NIMBO.

ALIA *eſt arbor medico in vſu admodum commendata à Chriſtianis & Gentilibus, reliquiſq́ earum Indiæ prouinciarum incolis, rara tamen admodum: ſed qui eam cognoſcunt* Nimbo *appellant: Malabarenſes* Bepole. Nomenclatura.

MAGNITVDINE *eſt fraxini, cui procul aſpicientibus perſimilis videtur: folia vtrinque viridia ſunt, nec ab altera parte incana lanugine pubeſcunt, in ambitu ſerrata & mucronata: rami multis foliis luxuriãt, floribuſq́ abundant exiguis, albis, quinque foliolis conſtantibus, flauis in medio ſtaminulis, Lotiq́ ſilueſtris ſiue trifolij odorati odorem referentibus: fructus eſt paruis oliuis ſimilis, ſubluteus, cortice admodũ tenui præditus, naſciturq́ ex ramulorũ alis.* Nimbo arboris hiſtoria.

HVIVS *arboris folia nõnihil amaricãt, ſaluberrimaq́ ſunt trita & cum ſucco limonum impoſita vulneribus ſordidis, cuniculoſis, calloſiſque cùm hominum tum iumentorum, digerunt enim, emundant, ſarcotica ſunt, & ad cicatricem perducunt. Foliorum item ſuccus perutilis eſt ſiue per os ſumptus ſolus, aut ex vino, aut aqua, aut gallinæ iuſculo, ſiue vmbilico impoſitus ſolus, aut cũ fellis bubuli momento, aut aceto, aut aloë, ad necandos & expellendos omnis generis lumbricos: quamobrem familiare admodum, & perquam ſalubre medicamentum eſt omnibus illius regionis incolis præſertim Malabar prouinciæ, quoniam lumbricis valde ſunt obnoxij. Magnus eſt etiam eorum vſus tum* Facultates.

florum

florum & fructus in articulorũ doloribus, tumoribus, membrorum debilitate, & apostematibus.

Eius oleum neruorũ doloribus vtile

OLEVM *item ex eius fructu expressum, multo est in vsu in neruorum doloribus. Eóque vulnera, neruorum puncturas, & contractiones curant Malabarenses.*

DE IACA.

Iacæ natales

NASCITVR *arbor in nonnullis Indiæ insulis secundùm aquas, quæ licet nullum medicum vsum præbeat, propter amplitudinem tamen, & fructus elegantiam minimè prætermittenda est.*

Et nomenclatura.

EAM *Malabarenses* Iaca: *Guzaratenses* Panax : *Canarini* Panasu: *Arabes* Panax *&* Iaca *nuncupant : Persæ mutato p. in f.* Fanax.

Eius descriptio.

VASTA *est arbor, foliis palmaris amplitudinis prædita, dilutè virentibus, neruo crasso & duro per longitudinem excurrente: malum fert nõ è germinibus aut foliorum sede, quemadmodum aliæ arbores, sed ex ipso trunco maioribúsque ramis nascens, longum, crassum, obscurius virens, crasso duróque cortice tectum, vndique veluti adamantum cuspidibus septo, quæ in spinam breuem, viridem, nigróque aculeo præditam desinunt, admodum similem Durionis spinæ, sed minimè acutam aut pungentem, tametsi minitari videatur.*

HORVM *fructuum minimus est maximæ cucurbitæ amplitudine atque etiam maior, præsertim in Malabar, vbi præstantiores nascuntur: nam qui in Goa proueniũt, minores & peiores sunt atque magis insipidi. Cùm maturus est hic fructus, bonum odorem spirat, eiúsque duas differentias constituunt: Vnam* Barca *appellatam, & præstantiorem: alteram* Papa *aut* Girasal *dictam, minúsque bonam: deprehenditur postrema ex mollitie, quoniam si manu apprehendas, digitis cedit. Præstantissimi verò fructus pretium*

qua-

quadraginta marauedis non excedit, hoc est, paulò plus regali Castellano. Per longitudinem secti hi fructus, intus candidi, & densa carne præditi apparent, ac veluti in capsulas aut receptacula diuisi, plena castaneis longioribus & crassioribus quàm sint dactyli siue palmulæ, cinerea tunica tectis, & intus albis castanearum vulgarium modo, gustu terrestri & aspero, si virides edantur, multósque flatus generantibus: at si vti Hispanicæ castaneæ assentur, gustu sapido & venerem excitantibus, ob quam solam rem plebs frequentius vti solet. Sunt autem singulæ hæ castaneæ pulpa flauescente & aliquantulum lenta inuolutæ, & pulpam Durionis nonnihil referente, tametsi ab eo differat: grati saporis est, præsertim quæ in Iaca Barca *cognominata continetur, optimi Melonis pulpæ admodum similis: duræ tamen concoctionis est, & admodum grauat ventriculum: atque, vt illarum prouinciarum medici aiunt, si in ventriculo corrumpatur, noxios & venenosos humores generat: quiq; frequentius hoc fructu vescuntur, facilè in pestilentem illum & pessimũ morbum* Morxi *appellatũ incidunt.*

Eius facultates noxiæ.

Morxi morbus.

DE DVRIONE.

Durio vbi nascitur.

FRVCTVS *est in Malaca adeò grati saporis & odoris, vt reliquis qui in ea prouincia gignuntur, tametsi plurimi sint & boni, præferendi videantur. Cuius præstantia, & quoniam Doctor ab Orta illius etiã meminit capite de Datura, licet eum non vidisset, me impulit vt de eo scriberem tãquam oculatus testis, tametsi in medicina nullum locum obtineat.*

Eius nomenclatura.

VOCATVR *hic fructus in Malayo (quæ prouincia est vbi gignitur)* Duriaon *: ipsius flos* Buaa *: arbor ipsa* Batan.

Et qualitas.

PRÆGRANDIS *est hæc arbor, materie valida & solida, crasso cinereoq; cortice tecta, multis ramis luxurians,*

& copiosum fructum præbens: flores habet ex albo nonnihil flauescentes, folia dimidij palmi longitudine, duorum aut amplius digitorum latitudine, in ambitu tenuiter serrata, parte externa dilutius virentia, interna verò saturiore virore, & quodammodo ad rufum tendente prædita: fructum Melonis magnitudine, dēso cortice septū, eoq́; multis breuibus crassisq́; & pungentibus aculeis horrente, foris viridi & veluti striis quibusdā quemadmodū Melo secundum longitudinem distincto: intus verò concamerationes quatuor secundum longitudinem habet singulas tria aut quatuor receptacula continentes, quibus singuli fructus insunt admodum candidi vti lactis pingue, magnitudine oui gallinacei, gustu suauiore odoratioréque quàm sit condimentum illud ab Hispanis Manjar blanco *appellatum, non tamen adeò molles aut glutinosi: nam qui candore illo non sunt præditi sed flauescunt, putridi sunt, aut aëris iniuria pluuiáue corrupti. Optimi censentur qui tres dumtaxat fructus in singulis concamerationibus, deinde qui quatuor obtinent: nam qui quinque habent, improbi censentur, quemadmodum & illi qui fissuras aliquas habent: non solent verò in singulis malis plures quàm viginti fructus contineri, iíque singuli inclusum habent nucleum, mali persici nucleo similem, non rotundum sed oblongiusculum, gustu insipido, quíque guttur exasperet, veluti mespila viridia, propterea non edūtur.*

Eius fructus edendi ratio.

CALIDVS *& humidus est hic fructus: & qui edere volunt, pede leuiter comprimere & frangere solent propter spinas quibus obsitus est.*

QVI *nunquam hos fructus ederunt, cùm primùm illos olfaciunt, videntur putridas cepas odorari: sed postquam degustarunt, præ reliquis cibis bene olere & sapere censent.*

Eius vires.

EST *verò tanta in existimatione, apud eos qui gulæ dediti sunt, hic fructus, vt putent neminē eo posse saturari, propterea varia dant illi epitheta. Memini videre quædam*

Epigram-

Epigrammata ab eleganti Poëta in laudem eius conscripta: quæ (si hic locus ferret vt adscriberentur) non dubito quin lectori plurimum essent placitura.

Tanta *tamen est huius fructus in Malaca abundantia, vt singuli non pluris quàm quatuor marauedis veneant, præsertim mensibus Iunio, Iulio, & Augusto: nam reliquis pretium intenditur pro hominum arbitrio.* Pretium & æstimatio.

Admiratione *porrò digna est Betele cum hoc fructu antipathia quæ profectò tanta est, vt si quis in nauem, Durionibus plenam, ædésue aut concamerationem, vbi adseruentur aliquot Betele folia reponat, corrumpantur & putrescant omnes. Et, sicut ex Durionum immodico esu ventriculus inflammetur & grauetur, folio Betele supra ventriculum imposito, subitò mitigatur inflammatio, tumorq́; tollitur. Et si à Durionum esu ingerantur aliquot Betele folia, nullam noxam sentiet, quantumuis multos ederit. Inde fit, tum etiam ob eius gustum suauem, vt vulgò dicatur, neminem eorum esu posse satiari.* Eius mira cum Betelē antipathia & facultates.

De mvsa* sev ficv indica.

Decem *& octo aut viginti palmorum magnitudine attollitur hæc pulchra & elegans arbor, cuius truncus ex multorum corticum sibi mutuò incumbentium cōiunctione constat, & humani cruris craßitiem adipiscitur, radice rotunda & crassa, Elephantorum grato pabulo: foliis nouem palmorum longitudine, duorum cum semisse latitudine, neruo satis crasso per longitudinē excurrente, & transuersis fibris in latera sparsis, parte superiore saturis, inferiore dilutioribus: ex huius arboris fastigio nascitur veluti thyrsus quidam florum simul congestorum in modum pinei strobili coloris rufi: deinde vnicum ramum fert humani brachij craßitie in multos nodos diuisum, è quorum singulis decem aut quatuordecim dependent ficus, ita vt nonnunquam ra-* Musæ historia.

mus centenis aut ducentenis ficubus onustus conspiciatur.

Eius variæ species. *Hos in diuersas species distinguunt Lusitani prouinciam incolentes: nam* Cenorins *appellāt qui admodum flauent, læues, longiusculi, gratique saporis sunt, & odoratiores:* Chincapanoes *verò qui virescunt nonnihil, longioresque sunt, iique etiam grati saporis. Laudantur præterea qui in Çofula nascuntur, Aethiopibus* Inninga *dicti.*

Nomenclatura. L E G I T I M V M *autem nomen apud Arabes & Persas (vt è præstante medico Persa in Ormuz nato intellexi) est* Mous, *non autem* Musa *aut* Amusa*: arboris verò* Daracht Mous. *Reliqua nomina ex* G A R C I A *petēda.*

Eius arboris serēdę ratio. S E M E L *dumtaxat seritur hæc arbor; nam ex eius radice aliæ enascuntur: singulæ verò vnicum (quemadmodum retuli) fructuum ramum gestant, qui, dum maturi sunt, rescinditur, plantámque ipsam sponte exsiccari sinunt, tanquam in posterum inutilem, aut amputant, in domesticorum Elephantorum pabulum.*

Eius vsus. N O N N V L L I *interiora teneriorâque, antequam explicentur, folia, florúmque thyrsum pipere, Zingibere recenti, allio, sale & aceto condiunt, & capparū modo edunt. Folia verò quoniam amplissima, mollia frigidáque sunt, substernere ad accumbendum in æstu solent: & ambustis nonnunquam imponunt. Ruellius huius fructus meminit ex auctoritate Theophrasti & Strabonis.*

*Nemo meo iudicio accuratius hanc stirpem descripsit quàm Ouiedus sub Platani nomine. Eius historiam Latinam fecimus, & scholiis in secundum G A R C I A E librum cap. de Musa inseruimus.

D E M A N G A S.

Mangas historia. V A S T A *hæc est arbor & multis ramis prædita, fructumq; fert magna ex parte anserino ouo maiorem, nonnullis interdum Indiæ locis binas libras, aut amplius pendentem,*

dentē; in eadem verò arbore persæpe colore differentes isti fructus cōspiciuntur: alij enim dilutè virent, alij flauēt, quidam etiam ex viridi rubescūt: grati admodum saporis odorísque est, & quando non est corruptus, duracinis persicis (quæ à carne firmiore flauáque Melocotonea vulgò appellantur) præstat.

Natales.

IN multis prouinciis nascitur, vti in Malabar, Goa, Guzarate, Balagate, Bengala, Pegu, Malaca, aliisq; Indiæ locis, & in Ormuz vbi reliquis præcellit.

Nomenclatura.

NOMINATVR Mangas: in Canarin Ambo: à Persis & Turcis Amba: permanétque in arbore ab Aprili in Nouembrem vsque interdum, pro locorū natura & situ.

Eius fructus edendi, condiendi, & conseruandi ratio.

EDITVR hic fructus in laminas sectus aut sine vino, aut vino maceratus. Condîtur etiam saccharo vt commodius adseruari poßit, atque interdum cultello aperitur, & in eius meditulliū Zingiber recens, allia, sinapi, sal, cum oleo & aceto insperguntur, vt vel cum oriza edant, vel oliuarum conditarum modo. Saliunt etiam & elixant, atque in forum venalem proferunt.

Facultates.

FRIGIDVS & humidus est, tametsi vulgus calidum constituat, & multas mordicationes in eorum qui vescuntur ventriculo parere affirmet. Quin & indigenæ medici calidum faciunt, & vituperant, dicentes serpiginem, erysipelas, biliosas febres, phlegmonas, & scabiem generare. Quod fortè accidit ab eius in ventriculo corruptione: sed eo tempore quo inuenitur hic fructus, propter immoderatum æstum, in similes morbos incidunt etiam nonnulli qui illo abstinent.

ANTEQVAM probè maturus sit, gustu adstringente est, & ea pars quæ oßiculo vicinior est, acerbior: sed maturus dulcis & sapidus est. Præduro putamine, vndiquaque tomento, aut duris fibris transuersim & obliquè excurrentibus operto tegitur nucleus longiusculus & craßiusculus,

magnitudine ilignea glandis, candidus & candida cute tectus, gustu amaro dum crudus est, ideóque aduersus lumbricos & alui profluuia vtilis: tostus verò ilignea glandes sapit.

INVENITVR *etiam huius genus sine osiculo, palato admodum gratum.*

Mangas siluestre aliud genus.

ALIVD *eius genus siluestre reperitur* Mãgas brauas *nuncupatum, adeò præsentis veneni, vt indigenæ illo sese mutuo perimant: nam si quis paulum ederit, ilicò moritur: interdum oleum admiscent ad exacuendam eius vim, vtq; celeriorem perniciem adferat: sed quocumque tandem modo sumptum, adeò celeriter perimit, vt hactenus nullum sit repertum antidotum ad eius vim compescẽdam. Dilutè viret, & aliquantulum splendet, lacteo succo abundat, paucaq; carne præditus est, nam crasso cortice solummodo integitur osiculum prædurum & cartilagineum, Cotonei tamen mali magnitudine est.*

Et eius facultates.

Natales.

PER *vniuersam prouinciam Malabar prouenit copiosè hæc arbor, domestica siue satiua minor, breuioribusq; & crasioribus foliis. Pueri his fructibus, aureorum malorum loco sese mutuo petere consueuerunt.*

DE ANANAS.

Natales.

PEREGRINVS *est hic fructus, & ex prouincia S. Crucis in Brasilia primùm in Indiam Occidentalem, deinde etiam in Orientalem Indiam delatus, in quibus nunc vberrimè prouenit.*

Eius historia.

CITRII *verò mali minoris magnitudine est, admodum flauus & odoratus cùm probè maturus est, adeò vt prætereuntes ex odore dignoscere queãt ædes in quibus sit: succulentus & gratisimi saporis, procul intuentibus cinara videtur, sed pungentibus aculeis caret. Singulæ stirpes Cardui edulis magnitudinem æquant, vnicúmque malum*

gestans

gestant in medio quasi caule, & circa eum multas alias proles, quarum nonnullæ etiam suo fructu præditæ sunt. Qui itaque fructus maturos colligunt, proles ilicò terræ mãdare solent: è quibus singulæ deinde stirpes proueniunt suo malo onustæ, vti mater, quæ intra annuum spatium colliguntur. Eius radix carduo eduli perquam similis est, sed & folia non sunt disparia, tametsi ad Ananas *siluestris folia magis accedant. Vulgo* Ananas *vocant: Canarini verò* Ananasa.

CVM *primùm in Indiam illatus est hic fructus, singuli decem ducatis, aut paulò amplius æstimati sunt: nunc verò propter abundantiam (tametsi neque sapore neque odore primis cedãt) vix duobus regalibus Castellanis veneũt.*

HACTENVS *in medicũ vsum non est receptus; sed solummodo ob saporis gratiam commendatur. Calidus & humidus est, editurq́; maceratus in vino vti Persicũ malo-cotoneum, & facilis est concoctionis; nimius tamẽ eius vsus inflammationes parit quemadmodũ Duriones Malacenses.* Eius vsus.

SI *medius secetur, & partes denuo coniungantur, vniuntur vti cucumeres: perfossus verò cultello, si in vulnere vnius diei aut noctis spatio cultellus relinquatur, inuenietur tota ea pars quæ in vulnere hæsit absumpta.*

*Consule nostras annotationes in 2. lib. Aromatum Capite de Mangas.

DE ANANAS SILVESTRI.

ALTIVS *assurgit qui Ananas siluestris nuncupatur: namque truncum habet hastæ magnitudine læuem admodum, rotundum & Mali aureæ crassitie, spinis horridum: folia spinosis cuspidibus prædita, & per ambitum mollibus spinis septa. Singulæ arbores secundum radicem summa tellure magnam foliorum comam fundunt, maiorum quàm quæ in arbore sunt, quæq́; procul intuentibus Aloës foliis si-* Ananas siluestris descriptio.

milima videantur, tenuiorum tamen, pluribus ſpinis horridorum, & dilutè virentium: adnatis ſe propagat, aliæq́ ſtirpes ex aliis enaſcũtur, præſertim in ſepibus & hortorum ambitu quos egregiè muniũt. Rami foliorum ſimul glomeratorum capita proferunt flauentium admodum, & tenerorum, ſuauiſſimi odoris, quæ nihil aliud ſunt quàm flos ipſe: ex horum ſingulis ſpica prodit Arundinis ſpicæ non abſimilis, ſed craßior, compactior, & elegantior, odore Cedri. E ramis dependent fructus Ananas brauo, *id eſt, Ananas ſilueſtres dicti, quoniam cum domeſticis nonnullam habeant ſimilitudinem, Melonis magnitudine, coloris rubri elegantis & oculos oblectãtis, toti in partes diuiſi quemadmodum Cupreßini ſtrobili ſeu nuces exſiccatæ, ſed tuberculis foris obſiti, vt procul ſpectantibus magni pinei ſtrobili appareant.*

CAPITVM *teneriora folia ſeu flores crudi eduntur carduoſq́ ſapiunt, ſed exiguum alimentum præbent.* Cuius facultatis ſit.

FRVCTVS *(quem pauci deguſtant) ſapore vtcumque ſuaui præditus eſt, adſtrictionis tamen auſteræ, & palato parum gratæ particeps.*

SVCCI *plena eſt tota plãta cum ſuis radicibus. Huius ſex vel octo vnciæ ex ſaccharo ſummo manè ſumptæ præſentiſſimum certiſſimumq́ cenſentur eſſe remediũ aduerſus iecoris & renum calores, renum vlcera, purulentas vrinas, & penis excoriationem: nam magna ex parte poſt tertium diem ſanantur.*

VTILEM *etiam in diabete eſſe ferunt: at non ſum expertus.*

ARABES *admodum laudant aduerſus eoſdem morbos & eryſipelas; &* Queura *vocant, quemadmodum in Decan; Perſæ* Ananaſa, *&* Angali: *florem (qui caput illud foliorum odoratũ eſt) Arabes* Chuxtaid, *Perſæ* Pixcoxbuith *dicunt: Turcis eſt ignota.*

*Habet hęc plãta aliquot notas nõ diſſimiles Aloi Americanę.

DE

DE CARCAPVLI.

CARCAPVLI *Malabaribus*, Garcapuli *Canarinis, vastæ magnitudinis arbor est, fructum ferens malo aureo cui cortex exemptus sit, magnitudine & forma similem, ex grumis omnino constantem, (sed non separabilibus ab inuicem vt in malo aureo,) tenui, læuiq; & splendenti cortice tectum, non admodũ sicco, colore pallido, at vbi maturuit aureo: gustu admodũ austero, sed quadã adstrictione grato.* Carcapuli historia.

EO *vtũtur in cibis, magnaq; apud incolas eius est laus in curationibus: sed inter omnes quæ experientia comprobatæ sunt primas obtinet profluuij alui cuiusque generis constrictio, in iis præsertim qui nimio veneris vsu hoc malum contraxerunt: editur verò aut ipse fructus maturus, aut eius succus cũ oxygala sumitur, aut illius exsiccati puluis: cum oxygala autem mixtus & cocta oriza, mirificè appetitum deiectum reuocat. Vtilis etiam est eius succus, & exsiccati puluis in oculorum caliginibus & suffusionibus. Familiaris est eius fructus puluis obstetricibus, eum enim puerperis exhibere solent ad pellendas secundas, & ad purgationes, atq; lactis vbertatem præstandam, tum etiam ad facilitandum partum magna vt aiunt efficacia.* Eius vsus.

SVCCVS *eius cum aliis plãtis mixtus vngui maioris digiti pedis imponitur eodem latere quo quis aut caliginem, aut suffusionis initium in oculo habet, vtilémque esse perhibent.*

TRANSFERTVR *hic fructus siccus ex Malabar in alias prouincias.*

DE CARAMBOLAS.

FRVCTVS *quem Malabares & Lusitani* Carambolas *appellant, in Decã* Camarix, *in Canara* Camarix *&* Carabeli, *in Malayo* Bolimba, *& à Persis* Chamaroch *dicitur;* Carambola historia.

dicitur; nascitur in arbore cotoneæ magnitudine, foliis mali, paulò lõgioribus, coloris viridis saturatioris, & gustus amaricantis: floribus paruis quinque foliolis constantibus ex albo rufescentibus, nullo quidem odore gratis, sed aspectu elegantibus, & gustu oxalidis acetoso. Ipse verò fructus maiusculi oui gallinacei magnitudinem æquat, oblongus, flauescens, atque veluti in quatuor partes diuisus, sulcis illis paulò altius impreßis magnam gratiam addentibus: in meditullio continet semina tenera saporis aciditate palato grata.

Eius vsus.

MVLTI vsus est in medicina & in cibis: nãque maturum exhibent in biliosis febribus, & sacchare conditum, syrupi acetosi loco præbent. Canarini eius succo, cum aliis medicamentis istic nascentibus, collyria parare solẽt ad oculorum nubeculas tollendas. Obstetricem (quæ illis Daya dicitur) vidi fructu sicco & in puluerem contrito, & foliis Betele vtentem ad secundinas à partu expellendas, fœtumq; mortuum educendum.

EIVS etiam muria cõditi frequens est vsus, cùm gratißimi sit saporis, & appetentiam excitet.

DE IAMBOS.

ALIVS est in India fructus, qui ob aspectus elegantiam, suauemq; odorem & saporem, tum etiam ob eius in medicina vsum, dignus est cuius historiam hîc apponam.

Iambos historia.

ARBOR verò quæ hunc fructum præbet, vasta est, maximam malũ aureã quæ in Hispaniis nascatur æquans, multis ramis in latum expansis, multamq; vmbrã præbentibus prædita, aspectuq; pulcherrima; caudex maioresq; rami cinereo cortice integũtur: folia pulcherrima sunt, læuia, palmũ aut amplius longa, craßiore neruo per longitudinem, multis autem obliquis venis in latera excurrentibus, parte superna saturatius, inferna verò dilutius virẽtia: flores ex rubro purpurascentes, viuidi admodum coloris, multis sta-

minibus

minibus in medio præditi, aspectu pulcherrimi, gustu capreolorũ vitis simili: Fructus magnitudine est pyri quod à Rege cognomen accepit, eiusq́ duo sunt genera: vnus enim adeo obscurè rubet vt niger videatur, magnaq́ ex parte osſiculo caret, & ſucci bonitate præstat: alter ex candido rubeſcit, & oſsiculum continet album, durum, non admodum rotundum, oſsiculi quod in perſico malo eſt magnitudine, læue, & candida hirſutaq́ membrana tectum, qui licet ſuperiori bonitate cedat, dignus tamen eſt delicatiſsimorum etiam hominum palato; vtriuſque odor ſuauiſsimam roſam refert Frigidus & humidus eſt, & admodum tener, cortice adeò tenui & molli tectus, vt cultello auferri non queat.

ALTE ſuas radices terræ infigit hæc arbor, & post quartum annum fit fructifera: fructum ſæpius eodem anno perficit, & nunquam ſine flore aut fructu conſpicitur, cùm iidem rami floribus, fructu viridi & maturo ſemper ferè onuſti ſint, decidentibusq́ quotidie floribus (ſic vt ſolum rubro colore tinctum quandoque videatur) noui ſubnaſcantur, fructusq́ alij primùm enaſcantur, alij matureſcant, alij iam maturi colligantur. Succuſſa arbore maturi facilè decidunt: comprehenſi verò rami ad fructus colligendos, facilimè ab arbore reuelluntur. Ante reliquos cibos initio menſæ edi ſolent atque interdiu.

MALABARES & Canarini hũc fructum Iamboli vocant: Luſitani iſtic habitantes Iambos, Arabes Tupha Indi, Perſæ Tuphat, Turci Alma: Luſitani arborẽ Iambeiro appellant. Nomenclatura varia.

FLORES & fructus ſaccharo cõdiri ſolẽt, iisq́ frequenter vtuntur in bilioſis febribus, & extinguendæ ſitis gratia. Facultates.

DE IAMBOLOINS.

HVIVS arboris materies cortice integitur coloris ferè eiuſdem cum Lentiſci cortice: folia Arbuto ſimilia habet, ſed Iamboloins hiſtoria.

sed Myrti virentis foliorũ sapore: fructus Cordubẽsibus oliuis maturis similes, adstringentis gustus, & fauces cõtrahentis.

Eius vsus. NVLLVM *vsum in medicina obtinent, sed eduntur cum Oriza cocta, nam appetentiam excitant.*

VVLGVS Iamboloins *appellat.*

DE IANGOMAS.

Iangomas descriptio. ALIVS *est fructus* Iangomas *nuncupatus, Sorbis ferè similis colore, & immaturis prunis sapore: quibus & arborem similem habet, (sed spinis obsitam) & folia & flores.*

Natales. NASCITVR *cùm spõte in agris, & in hortis etiam colitur.*

Vsus. FRVCTVS *licet maturus digitis prius emolliendus est, antequam edi possit: attamen adstrictionem illam haud mediocrem, nequaquam adhuc deponit: eaq; de causa illius vsus est vbi adstrictione opus habent.*

DE MALIS INDICIS.

Malorũ Indicarũ historia. MAGNA *est arbor multis foliis & floribus prædita, & copioso fructu: folia minus rotũda sunt mali foliis, tametsi ea æmulentur: supernè saturatè virent, infernè candicant & pubescunt vti Saluiæ folia, gustu adstringente: flores exigui, candidi, quinque foliolis constantes, inodori: fructus iuiubis seu Zizyphis similes, alij aliis maiores & suauiores, nunquam verò tam probè maturescentes vt conseruari queant & in alias regiones trãsferri vti zizypha, & perpetuò nonnihil adstrictionis retinentes: vnde colligitur minimè pectori vtiles esse quemadmodum zizypha.*

Earum nomenclatura. HVIC *arbori nomen est in Canara* Bor, *in Decã* Ber, *& in Malayo* Vidaras, *apud Lusitanos* Mançanas de la India, *id est, mala Indica.*

Præstantia. PRÆFERVNTVR *fructus in Malaca nati Malabaricis: sed iis adhuc præstantiores quos Balagate profert.*

CON-

Conspicitvr hæc arbor æstate alatis formicis perpetuò onusta, quæ in ramis eius Laccam elaborant.

De ambare.

Crassa magnáque est hæc arbor, foliáque habet Iuglandis foliis magnitudine respondentia, sed non eius formæ, dilutius virentia, & multis venis elaborata, quæ illis magnam gratiam addunt: flores exiguos candidos, fructus Iuglandis nucis magnitudine dilutius virentes, & cortice quàm illa læuiore: odoris grauis & gustus acerbi dum adhuc virent, coloris verò flaui in maturis, gratioris odoris, & gustus grata aciditate commendabilis, medullam continentes cartilaginosam & duram, è duris neruis obliquè intertextis constantem. Ambare descriptio.

Hanc arborem appellāt Canarini Ambare, *fructum* Ambares, *Persæ* Ambereth, *Turci* Harb, *Lusitani* Ambares *quemadmodum Canarini.* Nomenclatura.

Propter fructus gratā aciditatē eū Omphacij seu agrestæ loco cibis admiscent: maturum ex sale & aceto edunt, excitat enim edendi appetitū. Indi aduersus biliosos humores vtilem esse perhibent. Eius vsus

Sale & aceto conditus diu conseruari potest. Eius condiendi ratio.

De datvra.

Tria sunt huius plāta genera, quorum quo frequentius vtuntur, primo loco describemus: eius enim adeò vulgaris est vsus, vt paucæ sint meretrices, quæ inter sua κειμήλια illud non recondant, ob eas quas postea subnectemus causas. Daturæ tria genera.

Primvm Altheæ magnitudine caulem habet, nec admodum illi dissimilem, in plures tamen ramos diuisum: folia cùm magnitudine tum forma Stramoniæ foliis simillima, verùm magis in circuitu serrata, vti ferè Xanthij folia: flores albos, Smilacis læuis (quā Hispani Correguela mayor Prioris descriptio.

yor, *hoc est, Conuoluulum maiorem appellant) floribus omnino respondentes, fructum Stramoniæ, rotundum, nucem Iuglandem magnitudine æquantem, viridi colore præditum, & spinis mollibus, miniméque pungentibus vndique septum, plenũ semine Lenticulæ simili, eiusdemq; coloris, cordis humani effigie, gustus amari: radicẽ albã, raphani odore, quæq; si diu naribus admoueatur, sternutamenta ciet, cuius cortex nõnihil amaricat, minus tamẽ eo qui caulẽ & ramos ambit.*

Natales. NASCITVR *vmbrosis locis, & secundum aquas.*

Nomenclatura. NOMEN *huic plãtæ in Malabar est* Vnmata caya, *in Canara* Datiro, *apud Arabes* Marana: *apud Persas & Turcos* Datula: *apud Lusitanos* Datura & la Burladora, *hoc est, faceta.*

Qualitas. LITERATI *plerique, atque etiã maxima pars Medicorum istic degentium, legitimã Nucem Methel Arabum esse censent, frigidamq; excessu tertio, & siccam secundi fine constituunt.*

Facultates. MALA *inualuit consuetudo apud impudicas mulieres, vt huius seminis in puluerem triti dimidiam drachmam ex vino, aut alia quæ magis arridet materia præbeant: miser qui eum hausit diu velut mente alienatus remanet, aut ridens, aut eiulans, aut dormiens, plerumque etiam alteri colloquens & respondens, vt interdum etiam sana mente præditum esse credas, tametsi mentis non sit compos, neque eum agnoscat, cum quo sermones cõfert, & colloquij habiti planè sit immemor, postquã ad se rediit. Sunt verò nonnullæ adeò exercitatæ in hoc medicamẽto exhibendo, idq; sic temperare norunt, vt ad certas, easq; quot velint horas, quibus id propinant, mentem adimant. Multa sanè eius rei exempla, quæ vel ego ipse vidi, vel ab aliis audiui, huc adducere possem; sed cùm ad rem nihil faciant, prætermittenda esse duxi: illud solum addam, neminem qui simile sumpsisset, necatum vnquã comperisse, tametsi nonnullos conspexerim*

per

per aliquot dies perturbatos ferri, quod fortè acciderat ob immodicam quantitatem exhibitam: quæ si fuerit nimia, interimit; quoniam hoc semen perniciosa qualitate non caret, licet Gentiles ad prouocandas vrinas cum pipere & foliis Betele id exhibere soleant, & perutile esse dicant. Ego verò nunquam obseruaui, nec experiri volui, cùm alia medicamenta ad eam rem vtilia non desint.

PORRO si ad eorum qui hoc semen hauserunt curam euocentur Hispani medici, medicamenta vomitum cientia exhibēt, vt quidquid in vētriculo hæsit reiiciant; acres deinde clysteres iniiciunt ad euacuandum, forteſq; ligaturas adhibent ad diuertendum, tum etiam cucurbitulas adponunt & venam secant. Gentiles verò medici & Christiani indigenæ cùm à cucurbitulis & venæ sectione abhorreant, nihil aliud quàm vomitum prouocant, forteſq; ligaturas & fricationes adhibent, quæ si non sufficiant, balnea ex aqua calida præscribunt ad eliciendum sudorem: porrò à vomitu vinum propinant, cui piper & cinamomum admiscent; in cibis verò audaciores sunt Hispanis: nāque euacuata materia gallinas edendas præbent, & vinum dulce aut passum exhibent. Vires variæ.

RADICIS Daturæ drachma ex vino pota somnum profundum inducit, in quo varia insomnia, & miræ rerum facies obuersantur.

SEMINE verò per noctem in aceto macerato, deinde exactè trito vtiliter illinuntur herpetes miliares & erysipelata serpentia: nam breui sanantur.

RELIQVA duo genera facie & fructu superiori ferè respondent, sed flores colore variant: etenim secundi flores, licet forma priori sint similes, colore tamē flauo sunt, & secundum pediculum nonnihil rubent: tertij flores hyoscyami floribus magis accedunt. Ceterùm neutro ex postremis duobus vtūtur, nisi ad necem inferendam. Nihilominus II. & III. descriptio.

tamen

tamen Brachmenes medici ex secundi semine (quod floribus est flauis) catapotia faciunt, granorum piperis magnitudine, magnæ sanè efficaciæ ad sistenda alui profluuia, quibus adiuncta sit febris ardens, atque etiam in dysenteriis: Fiunt verò hunc in modum catapotia.

℞ *seminis secundi generis drachmam vnam, piperis nigri & longi, sandali albi, atincar, radicum* Bisa *(adfertur ea ex Bengala & Patanne montibus) foliorum Bangue, singulorum dimidiam drachmã: omnia ista diligenter cum aqua terunt in marmore, quo pictores suos colores terere solent, deinde catapotia efformant, è quibus exhibent quantum commodum videtur.*

Nux Methella est Stramoniæ fructus.

M E A *est cum aliis plerisque opinio, vt nucẽ Methellam Stramoniæ fructum esse credam, qui per omnia similis est fructui Daturæ: atque si nonnihil ab eo differt, id locorum varietati adscribendum censeo.*

Tatula.

*Quantum ex Daturæ primæ descriptione colligere licet, eadem est cum Turcorum qui Constantinopoli viuunt *Tatula*, cuius vsus illis perquam familiaris est.

DE BANGVE.

Bangue descriptio.

B A N G V E *simile ferè est Cannabi cuius Dioscorid. lib. 3. meminit. Caulem habet quinque palmorum longitudine, quadrangulum, colore dilutius virente, fractu contumacem, nec adeò concauum, vt cannabinus caulis, cuius cortex nõ minus quàm illius in fila diduci potest: folia cannabina supernè virentia, infernè incana lanugine pubescentia, gustu terrestri & insipido: semẽ cannabino minus, neque adeò candidum.*

Eius vtilitas.

I N D I *semine & foliis vescuntur, cum vt validiores in re venerea fiant, tum ad excitandam cibi appetentiam.*

Compositio.

F I T *ex hoc Bangue compositio vulgaris admodum vsus in iis regionibus, ad varios effectus: etenim magnates & mili-*

& militiæ præfecti, vt laborum obliti, securius & liberius dormiãt, seminis & foliorum in puluerem redactorũ quantum videtur sumũt, illiq; addũt Arecam siue auellanam Indicam viridem, opij nonnihil pro arbitrio: omnia sacchara excepta deuorant: si verò in somno varias rerum species sibi obuersari cupiunt, addunt præterea selectißimam Camphoram, Caryophyllos, Nucem moschatam & Macis: si verò hilares esse volunt & faceti, & præsertim in venerem procliuiores, ambaro & moscho additis sacchara excipiunt, & electarium faciunt. ad quid prosit.

M V L T I *mihi affirmarunt huius semen & folia ad libidinem ciendam miræ esse efficaciæ: vnde colligere licet, nihil affinitatis habere cum Cannabi, licet illi admodum similis sit, quandoquidem auctore Dioscoride loco suprà dicto Cannabis calida & sicca est, & geniturã extinguit.*

D I C I T V R *Arabibus* Axix, *Persis*, *Decan & plurimarum aliarum regionum incolis* Bãgue; *Turcis* Asarath. Nomenclatura.

*Sed & hoc Bangue plurimã affinitatem habere videtur cum Turcorum Constantinopoli degentium *Maslac*: quo ad varios effectus vtuntur: nonnulli etiam vescuntur excitandæ veneris gratia. Maslac.

DE HERBA VIVA.

N O N N V L L I S *Asiæ locis planta quædam inuenitur, vulgo* Herba viua *nũcupata, à circumforaneis illis* Iogues *appellatis*, Herba amoris, *ab Arabibus & Turcis* Suluc, *& à Persis* Suluque. Herbæ viuæ noméclatura

E X I G V A M *habet radicem, è qua supra terram exiliunt octo ramuli duos digitos longi, foliis vtrinque in ordinẽ digestis & inter se respondentibus onusti, quæ plurimum ad Erui tenella folia accedunt, nec dißimilia sunt foliis prioris Polypodij, cuius iconem Lacuna exhibet lib. 4. cap. 187. sed longè tenuiora, & vtrinq; læuia, & grato virore oculos pascentia, vti Tamarindorum folia: è medio radicis capite* Eius historia

exiliunt pedūculi (nam caule caret) quatuor, singuli suum florem sustinentes flauum, aspectu pulcherrimum minoribus Caryophylleis similem, sed sine odore.

Natales.

NASCITVR calidis & humidis locis.

Mira eius natura.

ADEO mira est huius plantulæ natura, vt eam humana ratio assequi nequeat. Nam cùm maximè viret, gratissimáque est aspectu, si quis illam apprehendere cupiat, ilico folia contrahit, atque sub tenues ramulos recondit; si verò apprehēdat, subitò adeò marcida cōspicitur, vt exsiccari putet: sed quod maiore admiratione dignū est, si manū retrahat, ilicò suum nitorē recuperat, & toties marcescit aut reuirescit quoties cōprehenditur, aut manus ab ea retrahitur.

MIHI autem relatum est Philosophum quendam in Malabar dum nimis curiosè huius plantæ naturam obseruare cupit, amentē esse redditū. Plantā ego conspexi, eamq́; cum suo cespite, ipsam minimè cōtingens, erui, & in hortum quendā trāstuli, vbi permansit; at fatuū minimè vidi.

Facultates.

INTERROGATI à me nonnulli indigenæ medici, an aliquas huius plantæ facultates perspectas haberent, illamq́; in vsum medicum adhiberent, affirmarunt vtilem esse ad virgines corruptas in integrum (si credere fas est) restituendas & ad reconciliandum amorem miræ esse efficaciæ. Gentilis medicus & pro ea regione satis doctus, cùm adeò cupidum cognoscendi huius herbæ facultates conspiceret, ait, vnam se edocturum adeò compertā & certam vt ceruicē pro pignore deponeret, nisi eam sic se habere comperirē. Nempe vt illi cuiuspiā mulieris, qualiscunq. etiam status, nomē modò indicarē, se effecturū vt illa in omnibus mihi obsequeretur, dūmodo ex ipsius præscripto herba vterer. Sed conditionem respui quandoquidē res adeò illicita esset. Nihil igitur aliud post diligentē inquisitionē de hac plāta intelligere potui, quàm apud Gētiles, præsertim verò Brachmenes Canarinos & Iogues in magna æstimatione esse.

QVO-

QVODAM *die mihi accidit plantas conquirenti non procul à flumine Mangate vt Gentilem quẽdam humi sedẽtem & verba quædam obmurmurantẽ, tanquam oraret, fortè conspicerem; quẽ cùm compellassem, nihil respondit, sed meo interpreti quem comitem duxeram, manu dumtaxat innuit: is hominem intelligens, celeriter sese inde proripuit, méque secedere iussit, inquiens Gentilem illum incantatorem esse cuiusdam illius regionis Capitanei quem* Caymal *appellant, & istic sortes iacere supra Herbam viuam, id fieri solere repurgato prius circa ipsam plantã solo ad hominis longitudinem, recitarique quædam concepta verba, & expectari primam auem aut rem animatam quæ istam plantam prætergrederetur dũ verba obmurmuraret, cuius sanguine (si comprehendi posset) perluenda esset, sin minus, alterius eiusdẽ speciei, idq́ue cum multis ceremoniis, quas prætermitto, cùm indignæ sint vt scriptis mandentur. Conspexi deinde istam plantam siccam inter supellectilem mulieris prostitutæ pudicitiæ.*

* Ea esse videtur quam Garcias libro Aromatũ describit foliis Polypodij nullo nomine addito. lib. 2. cap. 27. fol. 212.

DE HERBA MIMOSA.

ALIA *planta inuenitur in quibusdam hortis quinque palmorum lõgitudinis, & vicinis arbustis aut parietibus incumbens, tenui caule, elegãti virore prædito nec admodũ rotũdo, per interualla exiguis & pungẽtibus spinis obsito, foliis superioribus haud absimilibus, filicis feminæ foliis minoribus.* Herbæ mimosæ historia.

GAVDET *humidis & petrosis: &* Herba mimosa *nuncupatur, quoniam manu admota senescit & marcescit, manu verò remota pristinum virorem recipit, sed non adeò celeriter vti prior.* Natales.

NATVRAM *habet plurimum ab Arbore tristi differentem: nam singulis noctibus Sole occidente senescit & siccatur quodammodo, sic vt contabuisse videatur: Oriente* Natura.

verò Sole vigorem denuò recipit, quantóque Sol magis feruet, eò magis viret, totóque die folia ad Solem conuertit.

Odor & sapor. ODORE & sapore est Glycyrrhizæ: vulgóque ab indigenis folia manduntur aduersus tußim, ad pectus repurgandum, & vocem clariorem: renum etiam doloribus vtilis

Vires. esse censetur, & recentia vulnera glutinat.

Quibus cum plantis conueniat. *Multis notis hæc planta conuenit cum Fœnogręco siluestri Tragi, siue Polygalo Cordi & Glycyrrhiza siluestri Gesneri, cuius folia & radices degustata Glycyrrhizam sapiunt; nam eius folia noctu interdum contrahuntur (quod in multis leguminaceis plantis vsu venit) at spinis caret caulis, nisi pro spinis sumere libeat tenues illas & mucronatas appendices sedi foliorum alatorum inhærentes.

DE PINEIS NVCLEIS MALVCANIS.

Pineorũ nucleorum descriptio. ALITVR in hortis quibusdam Malabar, tum etiam in nonnullis siluis sponte nascitur Arbor magnitudine Pyri, cuius folia infernè diluto virore prædita sunt, supernè autem saturo, admodũ tenella & mollia, quæ gustata valde acria deprehenduntur, & linguam diu vellicant: fructus triangularis, auellanæ magnitudine, interius in multa receptacula distinctus, in quibus semen est album, solidum, rotundum, pineo nucleo suo putamine exempto par.

Eorum vsus. EO fructu frequenter vtuntur Indi, cùm in curandis quibusdam morbis, tum etiam in suis nequitiis.

BINOS eiusmodi nucleos tenui membrana quæ illos contegit liberatos terũt, & clysteribus vulgaribus admiscẽt aduersus Sciaticam, & vrinæ difficultatem: seu propinant cum gallinæ iusculo ad educẽdos putridos, lentos, crassosq; & frigidos humores, & asthmaticos curandos, aduersus quem morbum plurimum cõmendant, & frequenter vtuntur. Ex aqua tritis impetigines inunctæ primùm tamen diligẽter confricatæ & abrasæ, probè & breui temporis spatio curantur: sed admodum vrunt, vt experientia didici.

IMPROBÆ etiam mulieres illarum prouinciarum

suis

suis maritis parum aquæ, quatuor grana siue nucleos edendos præbent, vt eos interimant.

VVLGO *appellatur hic fructus* Piñones de Maluco, *hoc est, pinei nuclei Malucani, quòd istic frequētes sint arbores hunc fructum ferentes, multusq; & familiaris admodum sit illius vsus in purgationibus: à Canarinis* Gepalu. Fructus nomenclatura.

DE CHARAMEIS.

HVIVS *arboris duo sunt genera: Vnum mespili amplitudine, foliis pyro similibus, dilutè virentibus, fructu auellanis simili admodū flauo, eleganter in multos angulos desinente, sapore omphacij, & grata aciditate, quem vel immaturum vel maturum vel sale conditū vulgariter edunt.* Duo genera. Prioris descriptio.

ALTERVM *genus eiusdem est magnitudinis, foliaq; habet malo minora, fructum verò priore maiorem, cuius decocto cum santalis aduersus febres vtūtur Canarini medici.* Alterius historia.

CRESCIT *in siluis & mōtibus procul à mari dissitis.* Natales.

E *primi generis quod secundum aquas nascitur, arboribus, seligunt Decanini & Canarini eam quæ longius à mari abest; eius radicis corticem (cui lacteus succus inest) quatuor digitorum longitudine sumentes cum drachma sinapi probè terunt, & asthmaticis exhibent: valenter enim purgat per aluum & vomitum. Quod si immodica subsequatur euacuatio, Carābolas fructum vnum viridē edunt, vel aceti Canarini haustū sumūt (quod nihil aliud est quàm aqua decoctionis orizæ vno aut altero die reseruata donec acescat Canarinis aceti vices præbēs, & medicū vsum præstans) &, si profluuium non cessat, ægris caput frigida abluunt.* Prioris generis vsus,

MAGNVS *est horum Charameis vsus in illis prouinciis, & ad orexim ciendā, edere solent immaturos, maturos, salitos, vel sale & aceto conditos vt antè dixi; aut aliis eduliis quibus aciditatem conciliare volunt admiscent.*

VOCANTVR *in Canara, Decan, & vulgo* Charameis; *Arabibus, Persis & Turcis* Ambela. Nomenclatura.

De herba malvcana.

Herbæ Malucanæ historia.

Dvorvm aut trium cubitorum longitudinem adquirit hæc planta, nonnunquam etiam locis vberioribus & humidis, quinque cubitos superans, eleganti virore prædita, caule tenui, tenero, nonnihil concauo, imbecillo, & nisi vti Iasminum pergulis sustineatur, humi sese diffundente, quemadmodum hedera, & multos ramos spargente, qui subinde radices agunt vt Mentha & Melissophyllon, adeoq; serpunt, vt planta sola vel ramus transpositus breui temporis spatio magnum locum occupet: folia habet tenella & mollia, in ambitu serrata, magnitudine & forma Sambuci foliis respondētia: florē croceū Chamæmeli flori admodū similē, paulò tamē maiorē. Toto anno viret & luxuriat.

Nomenclatura.

Vvlgo nuncupatur Remedium pauperum, & destructio Chirurgorum; Canarini Brungara aradua appellant, id est, quæ flore est croceo.

Vsus.

Freqventer vtūtur cum in Maluco (vnde primam originem traxisse creditur, quòd istic abundè nascatur, & plurima admisceatur Chirurgicis remediis) tum in omnibus Indiæ prouinciis, in quibus diligenter colitur, & in pretio habetur, nec iniuria.

ex eo vnguētum mirè efficax.

Coqvvntvr huius plantæ folia in oleo, & cum cera inspissantur vnguenti modo: mirificè curat id vnguentum omnis generis vlcera cùm recētia tū antiqua, etiamsi sanguinolenta, sordida, cuniculosa, maligna & putrida sint: miræ esse efficaciæ deprehendi in tibiarum vulneribus inueteratis, & recentibus vulneribus.

Alia huius stirpis vtēdæ ratio.

Alia est præterea huius stirpis vtendæ ratio. Eius enim caulem & ramos superiore cortice denudant, & sumunt membranam illam tenuem quæ media est inter exteriorem corticem & caulem, quæq; facilè, vti in cannabi, reuellitur: eam oleo nucis Indicæ madentem, ipsius plantæ

foliis

foliis inuoluunt, & sub cineribus calidis recondunt: vbi incaluerit & emollita fuerit, conterunt, & recentibus cruentisq́ue vulneribus imponunt seu grandia sint, seu minora: & paucis diebus non sine admiratione conglutinant absque vlla inflammatione aut apostemate: lenit enim dolorem, sanguinisq́ue fluxum cohibet; breuiter, nullo alio medicamento adhibito omnino ad cicatricē perducit: singulare etiā perhibent esse remediū aduersus neruorū pūctiones & vulnera.

EODEM *præterea modo adhibetur in apostemate aperto ad emundandum, carnem generandum, & ad cicatricem perducendum: item in inueteratis vlceribus & cuniculosis, in quibus ea solummodo trita interdū apponitur.* Vires variæ.

PORRO *quoniam ista remedia huius plantæ certissima sunt, vulgariter iis vtuntur in vniuersis illis prouinciis, & magna habēt in æstimatione: multi præterea alij qui inde nauigant vnguentum ex hac herba cum oleo & cera confectum, secum efferre solent, tantam fiduciam in eo collocantes, quasi omnia chirurgica remedia apud se haberent: itaque quacunque occasione in qua chirurgorum opera requiri posset, subitò ad vnguentum ex herba Malucana confectum confugiunt, tanquam indubitatum remedium.* Vnguentum omnia chirurgica remedia continere creditum.

DE SARGAÇO.

IN *celebri illa nec minus metuenda nauigatione* del Sargaço *(sic enim totū illud Oceani spatiū à decimo octauo gradu ad trigesimum quartum ab æquinoctiali ad Septentrionē tendens, qui in Indias nauigant, appellant) conspicitur profundū & spatiosum æquor tectū herba quadā* Sarguaço *nuncupata, palmum longa, tenuibus ramulis in glomos conuoluta, foliis angustis, tenuibus, & dimidiam vnciam longis, in ambitu admodū serratis, colore subrufo, gustu insipido, siue insensibili mordicatione prædito, qui potius ex aquæ salsugine cōtractus, quàm ipsi plantæ innatus videatur. Ad singu-* Vbi Sargaço inuenitur.

singulorū foliorū exortus inhæret semē rotundū vti granum piperis vani & vacui, tenui corallio albo, interdū autem corallio rubro & albo omnino elaboratū, tenerū admodū dum primum ex aqua educitur, & durū si exsiccari sinatur, sed propter tenuitatē admodū fragile, salsa aqua plenū. Nulla radix in hac planta conspicitur, sed sola rupturæ vestigia apparent, atque in profundo arenosoq́; maris alueo nasci, tenuesq́; radices obtinere credibile est, tametsi nōnulli opinentur rapido aquarū quæ ex multis insulis in Oceanū influunt cursu, istā herbā euelli & simul trahi. Cùm eam opinionē pertinaciter tueretur Nauclerus illius nauis qua vehebar, subortaq́; esset inter nauigandū hoc mare malacia, quantū acies oculorū extendi potuit, id vndique ista planta contectum vidimus, demissisq́; nōnullis iunioribus nautis qui eam herbā à naui propellerēt, aquamq́; repurgarēt, apertè cōspeximus eius herbæ glomos simul implexos ex alto mari emergentes, vbi demissa bolide nullus fundus tentari potuit.

Eius plantæ præstantia

H Æ C *planta aceto & sale condita eiusdem saporis est cum Crithmo, siue fœniculo marino, & in eius penuria sumi posset; tum etiam Capparū loco à nauigantibus edi. Iussi illam recenter è mari sumptam capris quas in naui vehebamus obiici, & auidè sanè vescebantur.*

Facultates

N V L L A S *eius facultates comperi, sed quidam è nostris nautis vrinæ difficultate laborans, & arenulas crassosque humores eiiciens, crudam eam & coctam fortè edit, quoniam illi bene saperet; paucos post dies affirmauit mihi magnum ex illius esu se sentire commodum, secumq́; detulit, vt peracta nauigatione, in continenti vteretur.*

Lēticula Marina.

*Considerandum an non sit Lenticula marina serratis foliis nostri Lobelij, cuius iconem inter marinas stirpes ad Obseruationum calcem exhibet.

F I N I S.

ananas 70